Biblioteca
Universității Iași

II B-17.619

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Prof. I. SIMIONESCU

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

SCRISORI

CĂTRE UN

PROFESOR SECUNDAR

Editura „CARTEA ROMÂNEASCĂ“ Bucureşti

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

De acelaş autor:

SCRISORI CĂTRE UN PREOT

SCRISORI CĂTRE UN ÎNVĂŢĂTOR.

N° 02001

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Prof. I. SIMIONESCU
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

21 MART. 1945

ale 41.257

SCRISORI
CĂTRE UN
PROFESOR SECUNDAR

27 JUN. 1944

Editura „CARTEA ROMÂNEASCĂ“ Bucureşti

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CULTURA GENERALĂ.

(DREPT INTRODUCERE)

Dragă prietene și coleg, încep a trăi tot cu amintirile.

La urmă, viața întreagă nu e decât un lanț de fapte îndeplinite, idei spuse ori răstălmăcite, care constituesc filmul ce se desfășoară apoi în fața minții, în ceasurile de liniștită reculegere tot mai caracteristică apusului vieții.

Unele s'au topit ca norii alburii scămoșați pe cerul senin. Nu știi de unde apar; capătă o formă fantastică pentru o clipă, spre a dispărea supte de adâncul văzduhului.

Altele trăesc în subconștient, ascunse. O nimica toată le învie, în realitatea lor de odinioară. Atârnă de însemnătatea lor sau de cadrul în care s'au întâmplat.

Așa mi se întâmplă acum, când caut să-ți împărtășesc câteva gânduri asupra celor ce înțeleg prin cultură generală, firul conducător din paginele care vor urma. Chiar această chestiune, nu o voiu socoti în în-

ţelesul ei abstract, ci referită la nevoile noastre apropiate, popor şi ţară.

In această privinţă poate exagerez, subordonând probleme de caracter universal, la un pumn de oameni care fac parte dintr'un peticel de pământ, ca un fir de meiu în grămada adunată de pe un ogor.

Exagerarea devine câte odată slăbiciune, socotită însă o necesitate de viaţă pentru noi.

Judec aşa:

Suntem un popor, netăgăduit, vrednic, dacă se examinează după metodele ştiinţifice cât de riguroase, ca într'un laborator.

Avem însuşiri positive în multe direcţii. Săteanul e harnic plugar, dar la nevoie poate fi şi iscusit meşteşugar, neîntrecut negustor, până şi ingenios arhitect ori constructor, după cum dovedesc acele minunate monumente de rugă, înălţate din lemn, cu săgeata gata să sbârnie spre cer.

Şi'n suflet îi clocoteşte tot soiul de sentimente, mai mult alese decât întunecate. Ura nu e cuibărită în el; izbucneşte duşmănia doar când îl ajunge cuţitul la os. In colo omenia, frumosul şi celelalte îi fac podoaba sufletului său.

Din păcate însă, vremurile i-au fost potrivnice, ca să arăte ceeace poate fi în realitate. Nu l'au deformat decât în parte.

L'au făcut însă să se închidă'n sine; să-şi trăiască viaţa în puterea inerţiei, abia păşind timid şi scrutător, apărându-şi doar numai dreptul la viaţă aşa cum au făcut toate generaţiile vechi.

Nu sunt prea multe popoare în continentul european, la care să se constate atâtea urme vii din arhaismul ancestral cu sfinţenie păstrate. Să fac doar apropieri îndreptăţite între mulţi sâmburi etnici din depresiunile izolate, cu ceeace se cunoaşte din viaţa strămbunilor daci. Nu e vorba numai de caracterele antropologice, dovezile netăgăduite ale originei noastre, păstrate în toată curăţenia lor câteodată. Casele de dealuri cu pereţii din nuele împletite, ori din chirpici, nu sunt decât păstrarea celor cunoscute, şi ca împărţirea încăperilor uneori, din vremea Dacilor sau chiar mai de demult.

Am rămas deci în întârziere, fără voia noastră. Nu lipsa calităţilor cerute de o necontenită adaptare la vremurile care nu stau pe loc a fost piedică. Ne-au stânjenit condiţiunile neprielnice geografice şi istorice, ceeace e cu totul altă ceva.

Când au sosit, târziu, vremuri mai bune, au răsărit repede semnele destoiniciei noastre. Din pământul amorţit de peste iarnă, după ce s'a spălat spuma omătului, ploile calde de primăvară fac să se ivească colţii înverziţi din rezervele subpământene.

Dar atunci s'a întâmplat alt fenomen, dăunător întregului. S'au desprins din mulţime, cei care avură mai multă uşurinţă de izbucnire. S'a creat o pojghiţă subţire şi înşelătoare, acoperind rănile nelecuite de desupt. Opincile au fost asvârlite cât colo; ghetele de lac le-au luat locul. Prea mirosea cojocul a său de oaie. A fost înlocuit prin haine nemţeşti.

Minunea se spune că a înfăptuit-o cultura, adusă

fără alegere, transplantată adesea fără nici o schimbare. Repede ne-am occidentalizat în parte. Am clădit case mediterane cu terase, deși zăpada la noi se ridică pe ele și de doi metri.

A avut însă și un mare bine această grabă în prefacere. A dovedit că o putem suferi, că însușirile adormite în substratul etnic sunt de valoarea celor creatoare din alte părți. Buchetul de flori alese, chiar dacă nu este atât de bogat ca pe aiurea, cuprinde însă aceleași esențe nobile și frumoase. Un Eminescu poate fi pus alături fără umbrire cu mulți din cei lăudați străini. Tablourile lui Grigorescu făceau concurență tovarășilor din școala dela Barbisson. Un Hașdeu cu însușiri volteriene, ori un N. Iorga cu enciclopedică și nemăsurată producție, nu se întâlnesc des nici la alte popoare cu tradiție veche culturală. S'au ivit savanți renovatori în știință, ca un Țițeica; alții, ca Dr. I. Cantacuzino, organizatori însuflețiți și așa mai departe.

Scurta fază de infiltrare culturală mai temeinică, de durata unei vieți omenești, a dat atâtea dovezi netăgăduite de ce ar fi însemnat poporul românesc în concertul universal al manifestațiunilor culturale, în cât te doare inima gândindu-te la zăbava noastră, datorită împrejurărilor stânjenitoare.

Tot răul însă e spre bine. Trecutul e învățătorul viitorului.

In biologie sunt atâtea cazuri întrematoare că timpul poate fi scurtat în evoluție, printr'o intensificare a muncii, nu însă lăsată întâmplării, ci îndreptată

după un plan conștient, bine întocmit, cu perseverență și continuitate nesovăelnic urmărită.

Izbucnirea promițătoare din ultimele decenii de îndreptare și mai ales graba lămurită într'o privință, a născut însă un dezechilibru în armonica desvoltare a unui popor.

Luat în întregime ca un organism, nu are structura normală; nu are mai ales un ideal uniform, o solidaritate sufletească bine închegată.

Jos, mulțimea, marea mulțime, rămasă aproape aceeași din timpuri vechi. Pe ea se sprijină, fără aderență firească, puțintica armată a celor ziși culți sau mai bine cărturari, unii până la o subtilă specializare cu totul înstrăinată. Cultura a dat loc la o forță centrifugă, proectând pe unii tot mai sus și mai departe de miezul corpului etnic.

Cultura împrumutată, necernută, în loc să producă o întărire a organismului social a creeat sfere suprapuse, dacă întinzi comparația, cu iuțeală de rotație deosebită. Cultura s'a înțeles greșit. S'a identificat cu cărturăria, deși cel bute de carte nu e întotdeauna cel mai cult, înțelegându-și cultura ca forța vie care dă tărie întregului.

Dar ce au aface toate cele spuse, cu amintirile pomenite?

Vei fi uitat poate, convorbirea noastră, căci e vreme lungă de atunci, de s'ar putea începe cu... a fost odată.

Ne-am nimerit împreună chemați, rugați, să luăm parte la o serbare culturală într'un mare și gospo-

dăros sat din spre marginea nordică a codrului basarabean.

Era un sat de mazili înstăriți, mândri la chip dar și la purtare, plini de omenie, primitori ca după biblie. Casele încăpătoare au fiecare câte un cerdac cu perdea de zorele, în pivniță rar unde nu se găsește câte un vas de vin. Livezi umbresc locurile; vii pe rod împodobesc coastele dealurilor din apropiere, mai încolo mohorîte de restul de codri ce au mai rămas netăiați, cu stejari răzleți ce de abia îi poate un om cuprinde trunchiul.

Șezătoarea avu loc în grădina unui gospodar.

O scenă de scânduri improvizată, dar la locul ei, în decorul naturii. S'au adunat toți ai satului, bătrâni și tineri, curioși să audă vorba celor veniți de departe, deși poate mai dornici să-și audă copiii recitând ori jucând piesa pregătită.

Se nimerise ca în acel fruntaș sat să fie și adunarea învățătorilor regionali, pentru care mai mult am fost noi poftiți.

Era lume multă. Cum e concentrată viața largă a organismelor într'o picătură de apă privită la microscop, tot așa și aici erau reprezentate, în disproporție bine înțeles, sferele sociale despre care am vorbit mai sus.

Se impunea o recomandare, cum se obișnuește în asemenea împrejurări și mai ales o anunțare a scopului adunării.

Întâmplarea sau importanța mosafirilor poftiți, a făcut ca începutul cuvântărilor să fie lăsat pe sama

căpeteniei administrative, un tânăr, licenţiat proaspăt, numit de curând ca pretor.

Îţi aduci aminte cum făceam feţe-feţe, cât ţinu cuvântarea destul de lungă. Ea era adresată tuturora. Cuvinte neînţelese de mulţime, termeni obişnuiţi numai la cei cu o cultură „înaltă", comparaţii subtile, făceau din vorbire o neînţeleasă galimatie, nelipsite totuşi de interes. Nu era însă potrivită locului. Poporul căsca gura ca la o minune; nu asculta, decât pentrucă era rostită de D-l Pretor, sau poate ca să afle însfârşit ceva de înţeles. Se manifesta tipica pseudocultură, rod al unei culturi neisprăvite.

Noroc de cei care au urmat şi de jocurile copiilor; altfel întreaga serbare „culturală" ar fi fost „ratată".

Atunci, ştii, retrăgându-ne cu câţiva dintre învăţători, sub umbra nucului stufos, am stat până ce s'a lăsat amurgul, discutând chestiunea „culturii"; ce se înţelege prin ea, ce trebue să se înţeleagă în aplicare, spre a fi o unealtă folositoare pentru individ ca şi pentru popor.

Ajunsesem la o înţelegere. Încheierea formează firul conducător al acestor pagini, aşa cum a reuşit din convorbire nepretenţioasă de sub nucul, din grădina gospodarului basarabean.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CULTURA NAȚIONALĂ IN ȘCOALELE SECUNDARE

Ne-am înțeles asupra pluralului.

Școala primară, secundară, superioară este diviziunea adoptată pentru grade deosebite de pregătire; prin a doua trebue să treacă marea majoritate a celor care n'au rămas analfabeți sau numai cu școala primară.

In ea deci se îndeplinește pregătirea acelei pături sociale suprapusă mulțimii, din care se recrutează conducătorii de tot soiul în toate domeniile activității din stat.

Obișnuit, ei constituiesc așa zisa pătură cultă, confundându-se cultura cu forma îndeplinită a unui certificat de studii.

De aceia trebue să deslușesc ceeace înțeleg prin cultură, deși asupra acestei chestiuni m'am lămurit în parte într'un alt rând de scrisori [1]).

Repetirea o fac, nu de alta, dar să fie bine înțeleasă atitudinea mea în această privință.

1) I. Simionescu. Scrisori către un învățător. București Cartea Românească 1943

Prin cultură generală nu cuprind rezultatul îndeplinirii unor forme de învăţătură. Cărturar şi cult sunt două noţiuni pe care le despart. Socot drept cult pe omul care a câştigat prin şcoală, dar şi numai prin sine, cunoştinţi îndeajuns de bine încheiate, ca să-şi formeze un substrat propriu pentru acţiune, prin care să vină în ajutor sieşi ca şi obştiei.

Cărturarul poate să posedă minunate şi variate cunoştinţi, adâncite; poate fi specialist reputat, folositor sieşi. Uneori numai sieşi. Poate trăi izolat, fără nici o altă legătură cu mediul, afară de interesele vitale inerente vieţii; multiplele probleme ale ţării şi mai ales ale neamului îl lasă rece. Cultura lui n'are astfel valoare mare pentru obştie. E o podoabă individuală.

Astfel fiind, poate fi cult şi acela care, fără să treacă prin şcoala secundară, ba chiar nici prin cea primară, dar câştigând prin sine darul de a deslusi scrisul şi citítul, îşi însuşeşte cunoştinţele minimale care-i folosesc spre întărirea şi valorificarea muncii sale, ca şi spre buna comportare ca om în societatea lui.

E cult plugarul care lucrează pământul după cele aflate de el în cărţile cu cunoştinţe folositoare, mărind rodul ostenelilor sale; în acelaş timp şi'a însuşit îndeajunse norme de conducere în viaţă ca să-şi înalţe gândul peste câmpul lui zilnic de ocupaţie, trăind timpul liber în contemplarea, ori gustarea producţiilor spirituale pe care le înţelege.

Munceşte cu spor; spune limpede, pe înţelesul altora ceeace gândeşte. E om cu scaun la cap, chibzuit în

toate. Vorba lui e vorbă, gândită după puterile sale, fără însă a da în gropi. Plugarii scriitori din Banat, fac parte din această categorie.

Cultura deci poate avea graduări, cu o limită minimă dar cu sbor până la stele.

Spre a fi însă temeinică şi productivă, în raport cu lumea înconjurătoare individului, i se cere o anumită nuanţă, fără de care rămâne stearpă faţă de comunitate.

Să fie concentrată în jurul nevoilor neamului; să fie deci „naţională", ca să întrebuinţez un termen cam răsuflat, tocmai prin formalismul folosirii lui.

Socotind viaţa neamului mai presus decât cea indiduală, aceasta trebue să fie înglobată celei dintâi, în toate şi pentru toate. Numai aşa cultura capătă însemnătatea unui mijloc de progres pentru un popor. Altfel se pierde în complexul universal, fără urmă vizibilă, decât cu totul excepţional, pentru cei din aproape.

Şcoalele secundare, botezate de o bucată de vreme nu prea depărtată cu numele pompos de liceu (liceu teoretic dar şi industrial, comercial), reprezintă calea bătută de toţi acei care constituesc agenţii activi în viaţa complecsă a statului. Nu poţi fi nici profesor, dar nici pretor ori ministru, nici preot ori învăţător dar nici maestru lăcătuş ori agronom, fără a trece prin una din şcoalele secundare.

Pe fiecare an în ele se instruesc sute de mii de elevi, împrăştiaţi apoi spre fel de fel de ocupaţii, firele ţesutului des al traiului ţării. Numai în peri-

oada de 15 ani, dela 1921, după socotelile D-lui *I. Gabrea* au fost înscrişi peste 2 milioane 300 de mii de copii, în mediu cam 150.000 pe an.

Toate felurile de şcoale secundare au acelaş substrat al pregătirii, ceeace constituie elementul comun al culturii generale, pe lângă care se altoesc ramurile diferite ale specialităţii dorite.

Partea comună din pregătirea ori cărui elev din o şcoală secundară, trebue să aibă un plan bine stabilit, pivotul căruia să fie ţara, cu tot ce poate să o facă cunoscută, neamul ce poate deştepta încrederea în energia lui, în însuşirile positive manifestate ori adormite.

Vei spune: există un asemenea plan comun, prin înscrierea în programă a obiectelor: limba şi literatura română, istoria, geografia. Aşa ar fi aparent. Realitatea e alta. In cele două din urmă obiecte, cele relativ la ţară mai adesea e ca un cercel în podoaba strălucitoare a altor pietre preţioase. Se pierde în sclipirea acestora.

Geografia României bunăoară faţă de a globului întreg cu largă extensiune, e ca un copil pierdut în mulţime de oameni maturi.

Rezultatul e că absolventul de liceu ştie care e capitala Republicei Uruguay, dar caută pe hartă Timişoara în dreptul Maramureşului, sau pune Iaşi pe Prut, cum mi-a spus, uimit mai mult decât răsvrătit, un examinator pentru intrarea într'o şcoală de ofiţeri. Ca formă, planul este îndeplinit, dar România cu ale ei rămâne ca şi cenuşăreasa din poveste.

Mai este ceva. Lipseşte preocuparea generală a tuturor profesorilor, pentru aplicarea planului comun. Ne plângem bunăoară că absolvenţii şcoalelor secundare nu pot scrie corect româneşte. Se dă vina pe profesorul de limba română, în primul rând. El ar fi dator să înveţe pe elevi cum să scrie. Limba are aceeaşi importanţă pentru toate obiectele; e rar însă când ceilalţi profesori ţin samă şi îndreaptă, la oral dar mai ales la teză, greşelile de limbă şi scris, lăsând să se înţeleagă că aceasta e specialitatea colegului dela română. Cu totul altfel ar fi pentru elev când ar vedea că preocuparea e generală, deci că insistenţa asupra limbii nu intră în datoria numai a unui profesor; nu face parte numai dintr'un obiect.

La fel e cu celelalte amănunte relative la tot ce reprezintă fiinţa noastră organică. Dacă simte că toţi profesorii pun temei cu orice prilej presintat în chip normal, nu forţat, asupra celor relative la specificul nostru etnic, elevul ar creşte în atmosfera de interes continuu pentru ce e al său. Cu vremea s'ar deştepta în el dragostea pentru neam şi dorinţa de a contribui şi el cu ceva la progresul lui general.

Asemenea semne de atenţie, aduc revelaţii care se imprimă în mintea elevului, se pot găsi la orice specialitate. Exprimate cu căldură, cu intonaţia convingerii sincere, lasă urme pentru toată viaţa, deşteaptă interes sau măcar curiozitate, ceeace e un câştig.

Când se vorbeşte bunăoară de aeroplane, se citează nume întâlnite în orice tratat străin: fraţii

Wright, Santos-Dumont, Blériot. Nu se aminteşte însă de *Traian Vuia,* care cu aeroplanul construit de el, a sburat lângă Paris, fie şi 5 minute. Se pomeneşte însă cu admiraţie *Santos-Dumont,* care după *Vuia,* n'a sburat nici el mai departe de vreo 50 m. iar mai târziu şi-a perfecţionat aparatul după principiile stabilite de aviatorul român.

S'ar socoti drept o scădere bunăoară când la lecţia de mecanică, vorbindu-se despre principiul turbinelor, s'ar pomeni, că fără ştiinţă de carte săteanul de pe valea Otăsăului, ori dela Gorj l'a pus în aplicare în morile cu titirez, găsite demne să fie expuse în marele muzeu industrial din München.

Şi aşa mai departe.

Picătură cu picătură se face lacul mare. Exemplu cu exemplu la oricare obiect, aduse de toţi profesorii, ar da culturii generale acel colorit întăritor, care pe lângă cunoştinţă ar înrădăcina vădită încredere în energia noastră.

Pe lângă elementele culturii universale, înfrăţitoare, s'ar sădi în mintea elevului român şi acele care i-ar deschide ochii asupra apropiatului, ar deştepta interesul. In orice caz nu ar rămânea indiferent, în actele sale de mai târziu, la tot ce e al nostru, n'ar păşi ca o umbră rătăcitoare, fără nici o aderenţă decât cel mult cu pământul pe care trebue să calce, căci n'are încotro. Incolo e străin între ai săi.

Dacă vrem ca şcoala română să ajute la crearea unui „suflet român" în societatea română, aşa cum cere însăşi viaţa neamului, totul în şcoală, materie,

metodă, profesori, trebue subordonat acestui imperativ categoric, necesar vitalității unui popor trezit târziu la conștiința existenții proprii.

„Țara noastră nu are ce face cu cetățeni crescuți în alte idei, decât acele ce izvoresc din propriile ei nevoi. Asemenea cetățeni sunt osândiți a vedea în totdeauna realitatea noastră socială cu ochii ideilor străine și a rămâne toată viața străini în țara lor". *(St. Zeletin).*

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III.

PROGRAMELE.

Te plângeai cu drept cuvânt de nestabilitatea programelor, în deosebi în liceele teoretice. Te mai plângeai, bazat pe o cunoaştere amănunţită a obiectului ce-l predai, de o prea amănunţită specificare a chestiunilor de tratat cât şi de îngrămădirea lor din cale afară.

In această privinţă, după câte cunosc şi eu de pe aiurea, batem recordul.

Cetindu-le numai, ţi se face părul măciucă. Nu te pricepi în ce scop sunt înscrise, atât de fără rost. Ce se urmăreşte prin ele? Sunt obiecte, în deosebi cele ştiinţifice, al căror program de urmat într'un an, nu se deosebeşte de acel al unui curs general de Universitate. Cel mai harnic şi priceput profesor este pus în imposibilitate să-l îndeplinească desăvârşit.

Este o imposibilitate de altfel tehnică. Cei care stabilesc programele pare că trăesc în lună. Nu ţin samă de realitatea dela noi. Nu măsoară durata anului şcolar, cu totul necorespunzător pretenţiunii depline a programelor.

O simplă socoteală.

După regulament şcoala începe la 1 Septembre. E o minune când cursurile se ţine dela această dată. Nu e vorba numai de împrejurările nesigure în care trăim, ci chiar în vremurile de linişte normale. Inainte de 15 Septembre cursurile regulate nu încep. Ba reparaţiile tardive sunt de vină, ba înscrierile, corijările, lipsa cărţilor, etc.

Numai bine s'au aşezat lecţiile vre-o 80 zile şi vine vacanţa Crăciunului. Temeiul şcoalei nu se poate socoti de cât intervalul dintre Bobotează şi Paşti. Când cad mai târziu, ca în anul trecut, una cu alta cel mult 90 de zile de şcoală se pot înscrie în intervalul acesta.

Din luna Mai s'a isprăvit cu liniştita predare a lecţiilor. Numai cursuri regulate nu se mai ţin. Ba e una, ba e alta: întreruperile aduc discontinuitatea dăunătoare.

Să fiu îngăduitor; să zic că regulate cursuri au loc şi în prima jumătate a lunii Iunie. In totul lui tot deci ar fi ceva peste 200 de zile de şcoală, scăzând duminicile, sărbătorile împărăteşti, cele naţionale, cele ocazionale, serbarea patronului şcoalei etc.

Vorba vine că sunt zile. Socoteala riguroasă ar trebui făcută în ceasuri, căci multe zile sunt de fapt jumătăţi de zi. Datorită condiţiunilor noastre climaterice, cu vară tropicală, datorită tradiţiei, anul nostru şcolar de fapt e numai cam pe jumătate din cel sideral.

Să se împartă numărul de ore fixat programului

fiecărui obiect şi se va convinge ori cine de deplina inconsecvenţă între realitate şi pretenţiunile reglementare.

Anul şcolar va fi greu de schimbat. Se impune deci adaptarea programului la timp; altfel este evidentă neseriozitatea cerinţelor, din programul actual, de a fi aplicat integral.

Dăunează în primul rând unităţii ce trebue să domnească, fiind vorba de un plan armonic în educaţia elevilor. In loc de un tablou întreg, se construeşte un mozaic din crâmpeile neisprăvitelor programe. E timp pierdut. Rezultatele se prind la bacalaureat; au urmări mai grave în cultura generală a elevului. Pseudocultura îi ia locul.

De alcătuirea programelor se mai leagă o practică inteţită în ultimele două decenii. E schimbarea lor continuă, după vânt, după conducătorii Ministerului culturii naţionale.

Lipsind un consiliu pedagogic permanent şi cu efectivă continuitate, programele, ca şi structura direcţiei învăţământului, sunt arbitrar alcătuite.

„Dela 1918 până la 1940", constată Dl. *I. G. Petrescu*, „în mai puţin de un sfert de veac, putem însemna 6 încercări de reformă la învăţământul secundar, iar programele şcolare au suferit prefaceri aproape în fiecare an, cu începere de la 1930".

E firesc ca şcoala să sufere prefaceri sub influenţa spiritului schimbat al vremurilor. Reforme sunt necesare spre a aduce în concordanţă şcoala cu concepţia asupra vieţei în genere. Ele se fac însă bine

studiate, pe o perioadă mai îndelungată, care permite o relativă stabilitate, cum e acea care a dăinuit dela 1864 până la inovaţiile aduse de Haret în 1898.

A schimba însă programele de azi pe mâne, fără timp de experimentare, fără motive de cultură naţională, înseamnă a destrăma din temelie clădirea întreagă.

Îşi închipuie ori cine câtă seriozitate poate stârni necontenita primenire a programelor, după capriciile, să le spunem principiile, numeroşilor miniştri, cari se perindă la Ministerul Instrucţiunii. Timp de 6 ani nu mai puţin de 11 miniştri au trecut pe la acel minister. Rar când unul din ei se mărgineşte să aplice legea şi regulamentul aflat în funcţiune. Când liceul e trifurcat, când bifurcat; când domină spiritul filosofic ca principiu general şi oprimarea ştiinţelor, când acestora li se dă întâietatea.

Acum se dă extensiune istoriei, acum filosofiei, acum limbilor clasice.

O întreagă harababură în fond, de pe urma căreia cine suferă? Bieţii elevi.

Nici o continuitate care să ţină măcar cei 8 ani cât trece un elev prin liceu.

Obiecte de studii sunt mutate din clasă în clasă, din an în an.

Într'un an în cl. IV-a erau 2 ore de istorie şi 3 de matemateci; anul următor, fără nici un criteriu s'au înversat: 3 de istorie în 2 de matemateci. Au fost generaţii de elevi care n'au făcut unele materii de loc, iar pe altele le-au repetat.

Un exemplu din cele multe. Intr'un an clasa a patra e socotită drept clasă de sinteză. La istorie s'au repetat cunoştinţele anterioare „de la istoria antică până la imperialismul economic al marilor puteri şi catastrofele produse de el". S'au recomandat elevilor *toate* manualele corespunzătoare. Elevii din clasa 5-a sunt siliţi însă să repete istoria antică. Şi alte bazaconii de acest fel, mai la toate obiectele.

Unde mai pui cârpelile de tot soiul. Capitole din programele prea încărcate sunt tăiate prin o simplă decisie, fără nici un motiv. In schimb se introduc discipline noui, lecţii de sinteze, etc.

Construcţia întreagă a liceului teoretic îţi face impresia numeroaselor clădiri sguduite de cutremurul din urmă, dar care n'au fost încă pe deplin reparate. Crăpate, susţinute de bârne, par gata să se năruie.

E păcat de generaţiile care trec desorientate, fără o solidă temelie pentru aşezările de mai târziu.

O revizuire trainică se impune. Experienţele trecute trebuesc adunate, spre a alege din ele ceia ce poate constitui o tradiţie; în jurul lor vremurile noi cer o construcţie aşezată măcar pentru câteva decenii. Cu dibuiri nu mai merge, fără a periclita însăşi viaţa neamului.

Vina stării de lucruri? De la sine înţeles că e de căutat în primul rând în funcţionarea şi organizarea Ministerului de Instrucţie. Nu e vorba numai de schimbarea miniştrilor chiar în guvernarea aceluiaş partid, pe vremuri. Nu e vorba nici de chemarea la conducere a celor care nu cunosc din viaţa

şcoalelor de cât ceia ce le-a rămas ca amintire din vremea cât au trecut prin ele, ca elev. Ori care ar fi fost partea personală a lui Haret, e de netăgăduit că în ajutor, ca să îndeplinească tot ce a săvârşit i-a venit şi faptul că a cunoscut în amănunt completa structură a şcoalelor, câtă vreme a funcţionat ca inspector apoi ca secretar general. Ajungând Ministru era ca şi excursionistul ajuns pe culme: prinde măreţul tablou ce i se presintă privirii.

M'am pomenit acasă cu unul din cei trei miniştri sub care am funcţionat ca Secretar General, îmbrăcat cu frac, aşa cum depusese jurământul.

— Te rog, dragul meu, nu mă lasă. Nu mă pricep în administraţia şcolară. Rămâi D-ta mai departe adevăratul conducător.

Era însă un om inteligent, cu o vastă cultură şi cu o pătrundere vie. Uşor şi repede s'a adaptat la cerinţele slujbei sale. Îi eram colaborator, nu subordonat. Totuşi i-ar fi trebuit o lungă perioadă pentru aclimatizare; furtuna politică l'a mutat, după scurtă vreme, la alt minister.

Dacă norocul sau întâmplarea ar fi aşezat pe un altul pe jeţul ministerului de instrucţie, iar situaţia lui în partid i-ar fi dat o stabilitate mai îndelungă, îşi închipui ori cine ce s'ar fi ales de şcoli, mai ales dacă l'ar fi muşcat şarpele ambiţiei de a arăta că poate fi aparent activ. S'au întâmplat şi asemenea cazuri. Preocupări de persoane — atât de numeroase în câmpul vast al şcoalelor — ar fi jucat rolul principal în administrae: la ele s'ar fi restrâns — cum

s'a întâmplat uneori — activitatea-i de conducător al culturii.

Ca să fiu drept nu mă voiu opri a spune că şi profesorii au o mare parte din vina haosului în care au funcţionat în deosebi şcoalele secundare.

Pentru a le pune pe calea cea bună, e nevoie să se cunoască slăbiciunile lor. Cine e în măsură mai bine să arăte lipsurile de cât cei care slujesc şcoalelor? Profesorii în primul rând le cunosc; ei se izbesc la fiecare pas de poticnirile în mersul normal ori cel dorit. Ei sunt deci datori înaintea ori cui să le arăte, să le discute, să propună îmbunătăţirile socotite drept necesare. Ei experimentează programele; ei pot să-şi deie samă de neajunsurile lor, după specialităţi.

Mărturisesc că nu cunosc studii obiective asupra programelor în vigoare, săvârşite de cei care le experimentează. Nu e vorba de restrânse articole, vagi, ori de sugestii întâmplătoare, ci de material documentar, serios, pe care să se poată bizui la nevoie organele centrale în momentele hotărîtoare pentru reforme.

Nu cunosc nici rapoarte tipărite din partea inspectorilor care îşi exercită controlul serios vreme mai îndelungată. De ce folos ar fi asemene constatări asupra mersului şcoalei, se poate deduce din însemnătatea impusă a vestitului raport al lui Haret.

Nici părinţii n'au dat dovadă că se preocupă mai îndeaproape de soarta copiilor. Şi ei ar putea procura material preţios, prin urmărirea muncii şi fo-

losirea timpului la elevii de școală. Numai ei ar putea aduce argumentele doveditoare în chestia surmenajului școlar, în legătură cu programul în funcțiune. Nici din partea părinților nu cunosc vreo tipăritură în acest sens.

Lipsind materialul concret, scos din funcționarea școalelor, se înțelege că este greu Ministerului să afle realitatea întreagă. Reformele îndeplinite, programele schimbate nu pot fi de cât personale, sugestii de principii din partea miniștrilor sau ale ajutoarelor sale imediate. Principiile de obiceiu sunt luate din cărți străine sau din vizitele făcute de vreun fericit inspector în țările cu alte condiții de viață.

Ceea ce s'a întâmplat, se va mai putea întâmpla. Schimbările vor porni dela îndemnuri personale, de la sugestiile căpătate de aiurea și nici de cum de la nevoile și realitățile noastre. „Astfel situația e următoarea: în *teorie* vorbim toți de nevoia unui învățământ românesc național; în *practică* însă facem ceea ce se vede; imităm streinii, luăm elementele învățământului nostru din legiuiri croite după alte nevoi de cât ale noastre". *(St. Zeletin).*

IV.

SPIRITUL PROGRAMELOR

Cum ţi-am spus, şcoala nu poate trăi închisă ermetic faţă de schimbările vremii, fără să nu capete importanţa unui obiect antic dintr'un muzeu.

Ajunge la urmă un soiu de antiteză faţă de curentele mai tari de cât omul, ce-l prefac fără voia lui. Trebue să cuprindă semnele, cernute cu amănunt, că ştie să se adapteze, la condiţiile noi generale spre a rămânea vie şi mai ales folositoare.

Ca urmare programa şcolilor trebue să fie astfel alcătuite în cât, la o perioadă de prefaceri, să fie scuturate de ceea ce constituie un balast neproductiv.

Am arătat că spaţiul este limitat. Fie obişnuinţa prea puternică spre a fi înfrânt, fie condiţiunile climaterice excesive, fac ca anul şcolar să fie la noi mai scurt de cât aiurea. De şi o necesitate, riguroasa scurtare a vacanţelor ar stârni opuneri fie din partea părinţilor, fie chiar din a profesorilor.

Timpul fiind limitat, cel mult poate fi cu sgârcenie întrebuinţat, atât cât este disponibil.

Se înţelege, vei zice; fiind vorba de o radicală pre-

facere, asemenea consideraţii nu ş'ar afla loc. Dacă trebue, trebue. Bine ar fi să se poată.

Rămâne deci de restrâns programa la spaţiul şi timpul îngăduit.

In al doilea rând e de ţinut în samă şi de hotărît definitiv natura instrucţiei din şcoala secundară. Spre ce scop funcţionează? Şi în această privinţă părerile şi aplicările au variat.

Socot că organizarea liceului cu 7 clase, aşa cum era în primele vremuri ale funcţionării lui corespunde de minune scopului lui.

In liceu ajunge să se deie numai cunoştinţele necesare unui ţesut solid de cultură generală, împletite însă într'un tot, care să folosească absolventului în viaţă, spre înţelegerea rostului său în lume. Nu mă iau după ceia ce s'a înjghebat aiurea, unde cultura a avut vreme să se înrădăcineze mai adânc în mulţime, unde s'a ajuns la un nivel superior de înţelegere a lucrurilor, unde însuşi mediul împlineşte cunoştinţele din şcoală.

Şcoala română trebue să corespundă evoluţii generale dela noi, pentru ca saltul dorit să nu destrame prin sforţările cerute, lăsând în drum jertfe nevinovate.

Sufletul naţional trebue să-i deie originalitate şi tăria temeinică. In tot ce se predă să se oglindească fie sufletul etnic, fie năzuinţele neamului. Preocupările de a îmbrăca programa în haină importată, ori cât de atrăgătoare ar fi, rămâne amăgitoare.

Nu se poate împăca varza şi capra. Nu poţi în-

cărca programa cu cunoştinţi universale, ori amănunte pretenţioase şi a da în acelaş timp întinderea cuvenită celor apropiate, mai necesare pentru sănătatea individuală şi colectivă. Părerea care a domnit o vreme, exagerat aplicată, că liceul trebuie să pregătească pentru înţelegerea şi urmărirea studiilor de Universitate ori din şcolile speciale, iarăşi nu mai poate persista, căci nu e aplicabilă cu folos, chiar cu bi, ori trifucarea cursului superior. Sunt îndeajuns cunoştinţele de bază ale unei ştiinţe. Amplificarea lor atârnă de străduinţa personală ori de adaptarea şcoalelor superioare, la nevoile lor, cum a fost într'o vreme cu anul preparator căzut încetul cu încetul în uitare. Trebuie de ţinut în seamă şi de micul procent de absolvenţi liceali care urmează diferite specialităţi. Bifurcarea ultimului an, cu diferenţieri mai apropiate acestui scop, e cât se poate de îndeajunsă şi potrivită.

Păstrând convingerea că liceul teoretic trebuie să rămână numai oficiul de întărire al culturii generale altoită pe substratul nevoilor restrânse ale nemului, e necesară meliţa de alegere între puzderie şi tort la alcătuirea programelor.

Chestiunea a fost ridicată şi în ţările cu o cultură veche. S'a spus acolo: Nu e oare păcat pentru încărcarea minţii să se mai înveţe istoria timpurilor depărtate, în amănunt, să se cunoască şiragul faraonilor înmormântaţi de mii de ani sub piramide sau să se răscolească năruiturile Ninivei spre a învia evenimentele uitate chiar în regiunea lor? Toate aceste

au fost studiate de specialişti. S'a ajuns la o concluzie cristalizată asupra participării acestor popoare la evoluţia generală culturală. In loc să se încarce mintea elevului de cl. V-a cu înşirarea, adesa în amănunt a evenimentelor istorice, şi persoanelor care au luat parte la ele, câteva lecţii, consacrate liniilor generale din evoluţia acelor popoare ar ajunge. S'ar câştiga timp; s'ar câştiga claritatea care lasă urme. N'ar fi un fir slab, putred, introdus în urzala armonicelor idei generale, necesare.

Mai mult încă; s'au ridicat glasuri franceze împotriva chiar a amănuntelor asupra evului mediu din viaţa propriului lor popor, cerându-se să se facă loc datelor folositoare pentru înţelegerea prezentului, a tendinţelor pentru viitor.

S'ar găsi astfel la fiecare obiect chestiuni de prisos, care n'au alt rol de cât de a crea un păinjeniş încurcat de cunoştinţe, imposibil de păstrat, după cum e imposibil ca pe baza lor elevii să deducă singuri conclusiunile de care au nevoe pentru întărirea culturii lor generale.

De multe ori, prin tendinţa de a şti tot, se ajunge la încheiere contrară; nu se capătă nimic decât o repulsiune pentru discipline, care altfel programate, ar avea menirea tocmai să întărească rezultatul final.

Aşa e bunăoară cu Religia. E o disciplină a cărei menire e să înstărească evlavia, prin practicarea ei, prin lămurirea pe înţeles a frumoaselor precepte din Noul Testament, să sădească în sufletul copiilor prin exemple alese puterea de susţinere a credinţei.

Prin tendința de a se schimba caracterul ei de desciplinare a sufletului, toate teismele sunt înșirate în programă, toate controversele dăunătoare, dogmele și legile sinodale, a căror înțelegere și justificare cer o străduință matură. Religia pierde astfel din importanța ei ca mijloc de întărire morală și de încredere în susținerea ce trebue să o aducă vieții viforoase, devenind o ramură a filosofiei cu nebuloasă atmosferă greu de pătruns. Față de importanța ei educativă, prin savantismul care o întunecă, ajunge o sperietoare pentru elevi.

In această ordine de idei ar intra și discuția spinoasă asupra limbilor zise moarte.

Mai e timpul să li se deie extindere în programele școalei actuale?

Multă cerneală s'a trecut în desbaterea acestei probleme, pentru limpezirea căreia s'au adus argumente mai mult de ordin tradițional, sentimental, ca urmare a vremurilor când clasicismul forma un izvor nesecat de îndrumare, în deosebi pentu literatură și artă.

Chiar în asemenea interpretare este o disproporție între timpul cheltuit cu învățarea limbii latine și între roadele ce se pot căpăta cu cele mai bune intenții. In afară de cazuri cu totul excepționale, la firi dotate cu darul de a-și stăpâni limbile, nu cred să iasă absolvent de liceu, care să poată să citească vreun text cât de ușor, fără ajutorul juxtei. Cât de departe este de pomposul scop anunțat în programe de a se familiariza elevul cu finețea și precisiunea stilului

antic, de a pătrunde spiritul şi adâncimea judecăţii la cei vechi, etc.

Fără nici o exagerare în părtinirea aprecierii, osteneala e în zadar, iar câştigul muncii pentru a învăţa regulat gramaticele şi celelalte mijloace de a putea gusta esenţa spirituală este atât de mic, încât e păcat de timpul ce s'ar putea folosi în alt chip.

Dacă menţinerea limbii latine ar fi justificată în măsura scopului de a permite exemplificarea derivării din ea a limbii române, limba veche greacă prin diferenţierea ei mare de a noastră, este dela sine exclusă.

Motivul adus de unii că termenii ştiinţifici îşi au rădăcina în cuvintele greceşti este de nesusţinut, iar „aflarea frumuseţii exprimării şi a gândirii" este dela sine eliminată prin neatingerea ei, ori câtă sforţare s'ar cheltui şi din partea elevului, ca şi din a profesorului.

Frumuseţa şi importanţa culturii antice, cât şi ceeace poate influenţa şi modela sufletele prin sentimentele exprimate în scrierile vechi, se pot căpăta prin lecţii generale asupra antichităţii, expuse cu însufleţire de către profesor, ajutat de traducerile ajunse unele la perfecţiune.

Programa fiecărui obiect, aşa cum e actual formulată, poate fi pieptănată de amănuntele prea din cale afară cerute.

Istoria e plină de date de prisos, asupra succesiunii conducătorilor celor mai puţin însemnaţi, asupra evenimentelor secundare care pot avea însemnă-

tate cel mult specială. Ştiinţelor toate li s'a dat o exagerată extensiune de amănunt, care întunecă adesea liniile principiale, singurele necesare pentru o cultură generală şi pentru desvoltarea de mai târziu a specialistului.

In predarea ştiinţelor se uită obişnuit metodele necesare pentru înrădăcinarea cunoştinţelor. Experienţele cele mai simple fără de care fizico-chimia rămâne un sarbăd obiect de expunere; observarea modelelor sau a naturei la Şt. Naturale, iarăşi fără de care nimic trainic nu se poate clădi, toate cer timp, care de regulă nu e ţinut în samă la îngrămădirea chestiunilor în programă.

Atunci din două una: ori întreg programul nu e decât o înşelăciune ca să se arăte o pretenţioasă pregătire în licee, ori în alcătuirea lui nu s'a ţinut în samă putinţa de a se aplica spre bun folos.

De altfel însăşi repeţirea aceloraşi materii în cele două cicluri liceale, curs inferior şi superior, denotă lipsa unei chibzueli generale şi a încrederii în sădirea cunoştinţelor. E multă iroseală de timp repeţind aceleaşi chestiuni, de multe ori cu aceleaşi detalii.

Înţeleg să se aleagă pentru cursul inferior materii şi subiecte potrivite înţelegerii vrâstei, tratându-se aşa încât noţiunile fundamentale să fie bine adâncite; dar atunci asemenea noţiuni nu se mai repetă în cursul superior, cu aceeaşi extensiune. Se şterge cu buretele asupra muncii anterioare.

Termometru rămâne tot termometru. Dacă i s'a prins funcţionarea şi aplicarea în cursul inferior, la

ce bun să se mai cheltuiască osteneala spre a repeta în cursul superior. O graduare a materiei se impune, spre a face loc în cursul superior la generalităţi explicative.

Şi aşa e mai la toate materiile.

Din toate aceste sumare observaţii, ceeace vreau să deduc e neseriozitatea alcătuirii programelor pe un temeiu bine hotărît. Când vine în minte unui ministru să schimbe programa, numeşte comisii disparate, care lucrează cu uşile închise, fără o înţelegere între ele spre a stabili legături, ori a omite repetiri.

Nu există o comisiune comună care să le coordoneze, după cum nu există materialul documentar spre a se pune temeiu pe ceeace experienţa de ani a hotărnicit ca un bun câştigat.

Există, dragă Doamne, Consiliul permanent, căruia însă nu i se lasă timp de cercetare, programul venind în ultimul timp, aproape de clipa hotărîtă pentru aplicare.

De altfel consiliul permanent nu-şi dă decât părerea, mai adesea nebăgată'n samă. Mi s'a întâmplat chiar cazuri când consiliul permanent, al cărui preşedinte eram, să arăte documentat aberaţia unor specialişti din comisiile de alcătuire asupra materiei introduse, fără ca ministrul să ţină samă de observări şi să aprobe modificările propuse.

Imi aduc aminte între altele tocmai de cazul programei de religie, întins până la clasa VIII-a cu chestiuni de filosofie teologică. A rămas aşa, pentrucă

observaţiile făcute de Consiliul permanent erau comentate în faţa ministrului, drept ostentativă comportare faţă de religie şi biserică, pare că biserica ar câştiga ceva din studiul tuturor... ismelor introduse în program.

La fel am păţit cu o directoară din învăţământul profesional care ţinea morţiş la introducerea filosofiei, în şcoalele profesionale, cu extensiunea celei din licee.

N'am ajuns să conving, iar problemele de înaltă filosofie s'au păstrat în programa „liceelor" profesionale, ca şi salba de bani de aur la sătencele care umblă desculţe.

In lunga discuţiune ce am avut-o sub nucul umbros dela Peresecăna, asupra acestei probleme, principală în viaţa şcolilor secundare, ai ajuns la o conclusiune ce mi s'a părut cu totul raţională. Să se stabilească o dată pentru totdeauna care e rostul liceelor teoretice în înlănţuirea învăţământului dela noi. Sunt ele instituţii de cultură generală, aceeaşi pentru toţi, indiferent de ce cale vor apuca elevii după absolvire, sau sunt socotite ca pregătitoare pentru diferitele categorii de specialităţi. Să se socotească deci liceele de sine stătătoare spre binele întăririi culturii generale, sau ca trepte de trecere către şcoli superioare, sacrificându-se pregătirea generală a majorităţii absolvenţilor pentru o minoritate care are putinţa să urmeze anumite specialităţi?

In cazul când se menţine diviziunea în cele două

cicluri, inferior şi superior, programa trebue adaptată acestei diviziuni.

Cursul inferior de 3 ani ar fi comun pentru toate şcoalele secundare. Şi reprezentând un minimum de cunoştinţe bine înţâţânate între ele, spre a servi drept temelie amplificărilor de mai târziu, după specialitate. In acest chip înţeles, s'ar economisi trei ani din viaţa şcoalelor speciale (Şcoli normale, comerciale, etc.), putându-se da o întindere mai mare în restul anilor pentru întărirea pregătirii speciale. In cazul când cursul inferior rămâne ca parte integrantă din liceu, o programă unitară se impune, fără repeţiri inutile de materii, aceleaşi.

Un fir conducător bine stabilit trebue odată să se hotărască. Altfel, cu dibuiri şi peticiri, cu răsturnări de concepte conducătoare după persoana ministrului, cu introduceri întâmplătoare de materii, făcându-le loc prin înghesuirea celor existente sau ciuntirea lor întâmplătoare, haosul de până acum se va perpetua, în dauna culturii generale a ţării. Vor rămâne cei care trec prin şcoalele secundare — şi trec toţi cei care însamnă conducere în stat — cu crâmpeie disparate de cunoştinţe, cu amintiri vagi despre teoria atomistică, ori legile logicei. In loc de o sănătoasă cultură minimală dar sănătoasă, altoită pe specificul etnic, rămân cu o pseudocultură dăunătoare prin pretenţiunile exprimate.

Va ajunge absolventul mare avocat, ministru, dar se va uita în jurul său prin aceeaşi ceaţă deformantă

a realității, pentrucă i-a lipsit din cultura lui generală cimentul cunoștințelor variate care trebuiau adunate într'un tablou armonic și nu într'un caleidoscop variabil.

Cine sufere? Țara.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

V.

PROFESORII

Aeroplanul e scos din fabrică perfect construit. Fiecare piesă din el e calculată; aparatul întreg e cercetat cu deamănuntul. N'are nici un cusur.

Aşteaptă să-şi îndeplinească funcţiunea. Condus de un pilot iscusit, cunoscător al mecanismului, dar şi observator dibaciu al condiţiunilor de sbor, stăpân pe sine, dar cu judecata iute ca fulgerul faţă de ce întâlneşte în cale, aeroplanul nu mai e un aparat rigid. Devine o fiinţă sburătoare, maleabil în mişcări, când urcat de nu se zăreşte, când atingând aproape vârful copacilor, în evoluţiuni schimbătoare dela clipă la clipă. Uiţi de pilot; maşina sburătoare a căpătat viaţă.

Aşa e şi cu şcoala, cu ale ei toate, organizare, programă, metode didactice. O ai gata, clădire impunătoare, cu încăperi cu destinaţii speciale, cu vastă bibliotecă, cu aparate suedeze în sala de gimnastică.

Magicianul care pune în mişcare totul spre a folosi scopului de transformare a copiilor, este profesorul.

El poate modela, îndrepta, îndruma sufletul omenesc în formație.

Cu toate prefacerile de mai târziu ale celui care scăpat de școală intră în valvârtejul vieții, urmele îndrumărilor date de bunul părinte sufletesc în școală, nu se șterg. In clipele de nehotărîre, răsare'n om ca o scânteie revelatoare ceeace s'a lipit de sufletul său de copil, de către profesor. Ori câte umbre s'ar lăsa în calea omului, nu se uită lesne luminoasa cale arătată de profesorul copilăriei.

Spre a ajunge îndrumătorul celor încă desorientați, se cer însă anumite însușiri personale, care se pot rezuma în ce privește sufletul, în a fi un om bun, iubitor de oameni, plin de însufleţirea binelui de răspândit și mai presus conștient de menirea sa în progresul neamului.

De aceia asupra lui se poate aplica vorba: născut, iar nu făcut. De aceia noii orientări de a studia vocația individuală pentru drumurile diferite de urmat, trebue tot mai mult să i se dea atenția cuvenită.

Nu ori cine poate fi profesorul dorit. Structura lui sufletească trebue să fie în unison cu menirea sa. Insușirile alese primează. Un profesor poate ajunge bun numai prin ele.

In evoluția școlară dela noi a existat o fază în care educația elevilor se bizuia mai mult pe elemente de asemenea natură.

In amintirile sale de școlar la Academia mihăileană, *P. Poni* aduce recunoștința sa profesorilor *Bărnuți, Papiu,* care au știut pe lângă lumină să-i deștepte con-

ştiinţa naţională. *I. C. Brătianu,* făuritorul statului tânăr, îşi aduce aminte cu drag de profesorul său *Simonide* din Piteşti. „Noi am fost mai prejos de Dv. ca învăţătură" spune el în 1881, la 63 ani, dar focul sacru pentru amorul patriei ce ni l'au înfiltrat profesorii noştri, numai aceea ne-a dat putere să facem ceeace am făcut până azi". Când drept profesori de liceu ajungeau absolvenţi de seminarii, la ce pregătire ştiinţifică te puteai aştepta dela ei? N'aveau cunoştinţe îndeajunse, dar mulţi din ei au lăsat amintiri neşterse prin sufletul lor de dascăl, care împlinea neştiinţa prin blândeţă, şi mai ales prin însufleţire. Vorba era spusă cu căldura unei inimi înţelegătoare; se lipea de sufletul elevilor. Ştiau să întoneze ceeace socoteau drept îndrumare sufletească. Ştiinţa era lăsată în sama cărţii al cărei sclav de multe ori rămâneau mulţi din ei.

Dar dacă însuşirile alese înăscute cântăresc mult în practica profesorală, trezind vibrarea care pregăteşte căldura primirii cunoştinţelor, profesorilor li se cere şi bagajul de material necesar pentru îndrumarea în viaţa reală.

Are nevoe de o pregătire temeinică şi mai ales întreagă a materiei de predat, după cum are nevoe şi de cunoaşterea mijloacelor mai dibace de a folosi însuşirile sale înăscute ori a cunoştinţelor posedate. Ştiinţa pedagogiei i le arată pe cele din urmă; studiile universitare le dă pe cele dintâi. Imbinarea acestor două constituie pregătirea profesorului pentru greaua dar mişcătoarea sarcină socială ce ş'o alege.

Încă nu s'a ajuns la o îmbinare ideală a acestor două mijloace pentru pregătirea mulțumitoare a profesorilor secundari. Din această dibuire și întârziere a rezultat bună parte din scăderea școalelor.

O cauză din ultimile decenii, a nereușitei depline, este de căutat în natura cursurilor universitare, prea desvoltate, prea specializate.

La început, când erau profesori puțini, se făceau mai mult cursuri de ansamblu. Intr'un an-doi auditorul căpăta o privire generală a fiecărei materii.

Mai pe urmă numărul profesorilor a crescut, iar tendința de savantism s'a tot lărgit. Profesorul adeseori tratează câte un capitol mai larg din materia sa, ca în vederea pregătirii pentru cercetări.

Când bună oară se făcea într'un an întreg numai încrengătura ciupercilor, îmbrățânea studentul la universitate până ce căpăta un aspect general asupra științii respective. Așa la științe, mai adesea la fel cu disciplinile literare.

Candidatul la profesorat părăsea universitatea cu crâmpeie de materie bine studiate, dar cu lipsuri asupra restului. Ca să se prezinte la examenul de capacitate avea nevoe să-și întregească singur materia; devine autodidact.

Ai mărturisit singur. Cunoșteai până'n amănunt epoca lui *Mihai* și *Ștefan,* dar n'aveai nici măcar o orientare asupra epocei fanariote.

Asemenea anomalii trăgeau după ele alta, în învățământ.

Fără ca profesorul să posedeze întreaga materie

ce are de predat, după care să ştie să-şi proporţioneze lecţiile, ori să-şi stabilească o perspectivă generală, nu poate să aibă sbor liber în faţa elevilor, cu apropieri dela o epocă la alta în istorie, dela o ţară la alta în geografie, dela animale la plante la Şt. Naturale. Obişnuinţa dela universitate, fără voie trece la liceu. Elevii sunt socotiţi studenţi. Erudiţia acopere alegerea metodică a materiei. Cunosc cazul când un profesor de Şt. Naturale a făcut numai sistemul nervos central al omului din toamnă până'n Crăciun. Disproporţia face ca întregul să sufere, iar adesea pentru rest profesorul devine sclavul cărţii, pe care n'o schimbă chiar dacă ar apărea alta mai bună. S'a obişnuit cu ea; o ştie din scoarţă'n scoarţă, în partea în care era mai slab pregătit.

Se mai întâmplă ca în focul şi plăcerea de a „explica" părţile pe care le posedă din universitate mai bine, uită că e într'o şcoală secundară. Explică lecţii după lecţii, fără să controleze dacă e urmărit de elevi. Unii, cei dornici să ştie mai mult, se ţin de el cu plăcere, scoţând şi note. Majoritatea însă sboară cu gândurile cine ştie unde şi habar nu are ce a „explicat" profesorul.

Imi aduc aminte şi de vremea destul de depărtată când eram în liceu. S'a întâmplat să ne vie un profesor bute de carte. Mai târziu a concurat la o catedră universitară, alăturea de Iorga. E dreptul; lecţiile lui erau ca lumina lunii pline faţă de stele, comparându-le cu a multora dintre ceilalţi profesori. Cuprindea scânteieri care te ţineau cu ochii căscaţi spre

el. Vorbea însă repede, pare că se temea că trecea ora prea curând şi nu spune totul. De urmărit în întregime era cu neputinţă, căci trebuia să scoatem note, cele spuse de el nefiind în cartea de istorie a lui Pătz. Vai de capul acelor note scoase în clasa VI-a: discontinuităţile, stâlcirile, transformau în chin descifrarea lor îndoelnică. Rezultatul? Admiram pe profesor. Il am şi acum înaintea mea, mărunt, vioiu, cu grai volubil. Dar mult tare n'am putut profita din eruditele sale prelegeri. Aducându-mi aminte de ele, acum, îmi sugerează gândul că ele nu erau ţinute pentru noi ci ca o exercitare a prelegerilor universitare la care spera să ajungă.

Defectuozitatea cursurilor universitare faţă de pregătirea profesorului, trebuie înlăturată prin complectarea lipsurilor, prin lărgirea cadrului în care să se mişte profesorul de liceu.

Cum spuneam mai înainte. Nu poţi lăsa numai în sama profesorului de l. română grija de a se deprinde elevii să scrie bine şi corect româneşte. Preocuparea trebue să fie a tuturor profesorilor, pentru ca elevul să vadă ce importanţă are problema în sine. Un curs comun de limba română restrâns la gramatică, ortografie şi sintaxă aplicată, e nevoe neapărat să intre în pregătirea oricărui profesor. Familiarizarea candidatului pentru profesorat cu practica pedagogiei făcută într'o şcoală secundară, iarăşi este o condiţie *sine qua non*.

La începutul funcţionării şcoalelor secundare s'au numit profesori cum s'a nimerit, în majoritate cu

seminar. Mai târziu s'au numit licenţiaţi, după un concurs. Practica pedagogică nu li s'a cerut. Era vremea când pedagogia nu era încă decât ştiinţă teoretică sau aplicată la şcoalele primare. Era luată în ironie.

Abia mai târziu s'au creat instituţii anume pentru pregătirea profesorilor. Şcoalele normale superioare de pe lângă cele două universităţi, cu numire pretenţioasă aduceau aminte cea dela Paris.

In primii ani de funcţionare, erau mai mult nişte internate, în care se pătrundea după o selecţionare destul de riguroasă. Venit dela liceul din Botoşani, cu profesori de Şt. Naturale şi Fizico-chimice, pe care mai mult cărţile îi susţineau, indicându-ne să luăm „de ici până colo", când am aflat că voiu avea drept examinatori un *Poni* ori un *Cobâlcescu*, vacanţa premergătoare concursului mi-a stors multă sudoare, pentru pregătire, după cărţi străine.

Pedagogiei practice în primii ani nu i s'a dat o deosebită cătare. In schimb viaţa în comun, emulaţiile dintre cei selecţionaţi, discuţiile ce aveau loc, cetirea lucrărilor de politică socială şi biologie, pe vremea aceea cele mai atractive, creiau măcar o atmosferă de studii, o dorinţă neslăbită de a fi în curent cu producţia timpului, universală dar şi naţională. Revistele Contemporanul, Ştiinţă şi literatură, erau aşteptate cu înfrigurare, trecute din mână'n mână. A fost o perioadă de mare avânt. Din acele şcoale normale superioare au ieşit nu numai profesori secundari distinşi, dar — şi aici era apropierea cu similara

lor din Franța — elemente care au ilustrat catedre universitare.

Pe urmă abia li s'au adăugat discipline întregitoare, în scopul îndrumării bursierilor către pregătirea lor profesională. S'au introdus lecțiunile practice; au urmat discuții asupra lecțiilor de probă, etc., etc.

Intr'o bună zi au fost desființate. De ce? Sistemul discontinuității caracteristic administrației noastre a învins. Probabil un vânt de influență venit din altă parte decât acel de mai înainte, a adus o reformă ce se credea mai potrivită. Imitarea însă n'a fost completă. Inovațiile au deformat complecsul aiurea cristalizat.

Intr'o lucrare, nu de mult apărută, D-l *I. C. Petrescu* a arătat obiectiv schimbările ce au avut loc cu aceste instituții:

Școala normală superioară este înlocuită în 1898 cu Seminarul pedagogic universitar, în care părții practice pedagogice i se dădea oarecare importanță, dar insuficientă pentru o pregătire temeinică a candidaților. Mai mult asistenți, aveau prea puțin timp pentru lecții. Ori cât însă, se dădea o oarecare orientare profesională. In 1938 se reînființează Școalele normale superioare, cu o structură nouă, căci aveau să împlinească lipsurile arătate din cauza culturii prea specializată la universitate. Candidații erau îndreptați spre o preocupare mai intensă asupra vieții liceului, experimentând la câte o școală secundară aleasă.

Forma nouă de organizație se apropie cât mai mult de o pregătire integrală, deși prin numărul prea mare

de candidaţi se arăta tot insuficientă reala practică. Din nefericire sistemul acesta n'a durat decât un an şi jumătate, o prea scurtă perioadă de experienţă, spre a-i se urmări roadele. Ele sunt din nou înlocuite prin Academia pedagogică, cu o organizaţie nouă, deosebită de a celorlalte.

In rezumat, după atâtea decenii de funcţionare a şcoalelor secundare, nu s'a ajuns la o pregătire serioară a profesorilor, mulţi cu deosebită valoare personală, mai mulţi cu o desorientare, care nu e din vina lor, nepotrivită cu menirea ce o au de îndeplinit.

Cu o insuficientă pregătire practică, era nevoie de o dibuire personală, care cere ani de experimentare, spre a ajunge să îmbrăţişeze ansamblul condiţiunilor de educator.

Şcoala suferă şi din nestabilitatea profesorilor la aceiaşi instituţie. După un recent istoric al Liceului Lazăr din Sibiu, în vremea din urmă de 25 ani nu mai puţin a 125 profesori s'au perindat la el. Abia îşi cunoştea elevii şi profesorul era mutat.

La toate acestea trebue de adăogat structura mereu alta a mecanismului de funcţionare al şcolilor. Când profesorul e numit după ore, când după obiectul specializării. In perioada când se aplica cea dintâi dispoziţie, nefiind concordanţă între pregătirea universitară şi şcoala secundară, se nimereau profesori care primea drept complectare ore la obiecte de care habar nu aveau, ca cunoştinţe temeinice. Cel ce învăţase în universitate Şt. Naturale ajungea profesor şi de chimie, sau invers. Erau obiecte ca geografia,

asvârlite drept împlinire celor care trebuiau să învețe lecția după cartea elevilor. Se mai alătura sistemul deselor supliniri, a detașărilor în care interesul personal intră în joc; toate la un loc lasă urme în slaba pregătire a elevilor, care nu întotdeauna erau ei vinovați.

Nu rar, la bacalaureat, cu lacrămi în ochi mărturisea bietul candidat, în fața amenințării de a cădea, că a avut în ultimii ani câte 3—4 suplinitori întâmplători la materii importante, găsiți de D-l Profesor ajuns inspector, deputat, etc., plătiți după bunul plac al acestuia.

In deosebi școalele din provincie, unde nu se aflau lesne suplinitori titrați ori cunoscători ai materiei respective, scoteau victimele cele mai numeroase.

Dacă se mai pune în cumpănă și slaba retribuție a profesorului, redus adesea la limita mizeriei, ceeace aducea după sine ca elementele destoinice să nu se mai îndrepte cu avânt spre carierare profesorală, se trage o conclusiune nu tocmai luminoasă asupra funcționării în întregime a școalelor secundare, dacă se îmbină nestabilitatea organizării lor, variația programelor cu defectele pregătirii profesorilor.

Excepțiile nu se pot ține în samă. Ele sunt datorite unui concurs de împrejurări, când se adună în jurul unora din școli elementele destoinice din fericire nu puține la număr, prin activitatea cărora se acopăr celelalte lipsuri.

Tot așa nu pot fi date drept bune exemple din centrele mari culturale unde se adună an de an multe

reale forţe şi unde emulaţia e mărită prin comparaţie între şcoale. Ori cât de numeroasă ar fi populaţia şcolară din capitală e în minoritate faţă de acea a şcoalelor răzleţite în cuprinsul ţării, care trăesc izolate, uneori uitate şi unde chiar destoinicia profesorilor nu e băgată'n samă, relevată, de cei în măsură să o aprecieze.

E nevoe de multă tărie sufletească spre a se menţinea într'una vie energia cheltuită din îndemn lăuntric, mai ales când mediul dacă nu e ostil e cel mult indiferent.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VI.

PARINȚII

Ca Secretar general al Ministerului de Instrucție înainte de 1916, am avut o mare bucurie să sprijin cea dintâi încercare de realizare a unui Comitet școlar, de către un inimos institutor din jud. Ialomița.

In toiul războiului trecut, experimentarea s'a repetat cu folos în jud. Vaslui. Când ceva mai târziu, pe baza unui raport înaintat Ministrului de atunci, s'a legiferat înființarea Comitetelor (eforiilor) școlare, mărturisesc că puneam mare speranță în ele.

Nu m'am înșelat într'o privință.

Comitetele școlare au avut o deosebită influență asupra mersului școalelor, măcar prin sprijinul adus înzestrării lor materiale.

Chiar într'un oraș ca Buzău bunăoară, s'au adunat sume însemnate. Astfel la liceul de băeți în anul trecut fondul Eforiei s'a ridicat la aproape 8 mil. jumătate lei, al celui de fete chiar la 12 milioane lei, cu mult superior fondului dat de Minister, care astfel a scăpat de mari cheltueli.

Credința mea însă era cu totul mai largă, dintr'un

început. Nu mă gândeam atâta la adunarea sumelor, prin care e dreptul că s'au clădit adevărate palate în centrele mari orăşăneşti, cât la colaborarea integrală a părinţilor cu corpul profesoral, spre a aduce o apropiere binefăcătoare între cei doi factori atât de hotărîtori în educaţia copiilor.

E banal să mai insist asupra împlinirii educaţiei prin colaborarea profesorilor cu părinţii, în întregirea creşterii fragedelor făpturi, atât de influenţabile în toate.

Tot atât de banal ar fi să insist asupra greşitei concepţiuni a multor părinţi, despre rolul profesorilor, punându-le în samă, numai în sama lor, îndrumarea totală a copiilor spre desăvârşita lor educaţie.

Copilul e copil; sburdalnic din fire, cum scapă de sub o supraveghere, rar când are stăpânirea de sine, ceeace nu i se poate cere, spre a apuca pe drumul înţelegerii viitorului său. Are nevoe desigur de o libertate limitată spre a alerga, a se acăţăra în copaci, a se juca în felul lui. Altfel încătuşarea prea obsedantă l'ar deforma sufleteşte, cum se schilodeau picioarele chinezelor supuse de mici la tortură.

Trebue însă o măsură, în toate; în prea lungile pauze date copiilor, la noi, de către şcoală, cu vacanţe prelungite şi zile pe jumătate, numai părinţii pot să-i supravegheze şi să-i îndrume.

Un sacrificiu cât de slab din partea acestora, pentru a avea ochii asupra odraslelor lor, este absolut indispensabil. Altfel degeaba ocara ce se aduce profesorilor, dacă copiii apucă drumuri greşite, în vre-

mea cât scapă de sub tutela cât de înţeleaptă a lor.

Şi iarăşi problema participării părinţilor la educaţia copiilor nu poate fi rezolvată nici luând ca normă de conducere legile pedagogice stabilite aiurea, nici exemplele concrete din ţări străine.

Structura socială şi culturală a noastră, nu se potriveşte aidoma cu acea de unde ne vin legile călăuzitoare. Familia la noi nu are aceleaşi preocupări ca aiurea; ea însăşi prea adesea are nevoie de amintirea îndatoririlor ei faţă de sine şi de copii.

Ce e de vină profesorul şi şcoala, dacă sfaturile date sunt deducerile scoase din însufleţita predare a materiei, se spulberă de cum sălăşlueşte copilul în căminul părintesc?

Iubiţi-vă Ţara şi Neamul le spune profesorul cu glas vibrant, uneori cu lacrămi în ochi. In casa părinţilor cuprinşi, copiii nu văd nimic în legătură cu icoana ce le-au ridicat-o în faţă profesorii în şcoală. In încăperile spaţioase privirea copiilor nu se opreşte asupra nici unui obiect care să le amintească sfatul profesorului. Dă peste tablouri şi reproduceri artistice străine.

Biblioteca părintelui geme de cărţi străine frumos legate; asvârlite în rafturile de jos, cele româneşti aduc aminte de Cenuşăreasa din poveste. In odaia sa de lucru, copilul n'are drept podoabă o hartă măcar a ţării sale. Nimic nu-i spune acolo, unde îşi trece mai mult timp decât în clasă, pentru ce trăeşte şi se pregăteşte, în afară de graba de a termina şcoala. Respiră într'o atmosferă înăbuşitoare pentru legătu-

rile lui viitoare cu ţara, cu neamul în care-şi va duce viaţa.

Aşa mai sus; aşa jos, unde domneşte chiar la părinţi necunoaşterea interesului obştesc, lipsind, din cauza nevoilor, mijloacele pentru îndreptarea minţii şi a sufletului copiilor către un ideal mai înălţat.

Vorbele auzite'n casă sunt mai mult de critică uşoară, în legătură cu temporalele neajunsuri sau cum era mai de demult, nu prea de mult, în legătură cu luptele aspre politice, reduse la invective personale.

Sunt rari şi fericite cazurile când părinţii conlucrează cu profesorii la urmărirea educaţiei elevilor.

Interesul pentru şcoală la părinţi este mai adeseori nul.

Ce lecţii de pregătit ai? Ce teme ţi s'au dat? sunt întrebări care nu se aud prea des acasă. Şi mai rari sunt cazurile când părintele se aşează la masa de lucru alături de copilul lui, urmărindu-i pregătirea, dându-i unele lămuriri, înlesnindu-i unele încercări de experienţe, etc.

Indiferenţa faţă de interesul asupra copilului, se răzbună amar uneori. Lipsa de supraveghere a timpului prea mult liber, poate duce inevitabil la tragice urmări, cum s'a întâmplat mai acum câţiva ani în urmă. Lăsat de capul lui, necontrolat de nimeni, ademenirile azi sunt prea ispititoare din toate părţile spre a avea încredere numai în natura copilului chiar „bun" din fire.

Mărul putred strică şi pe cele sănătoase.

Lipsa de control cât de blajin, îl împinge azi puțin, mâne tot pe atâta, pe cărări pe care dacă se înfundă, e greu de adus îndărăt. Il înghite prăpastia. Ușor amăgit de vorbe și de eroisme rău înțelese, otrava pătrunde pe nesimțite; tragedia individuală sau chiar familiară este gata. Am cunoscut dureroasele svârcoliri ale părinților pentru unicul lor copil, atras spre calea pieirii. Era însă prea târziu. Slăbiciunea părintească fu aspru pedepsită.

Invinuirile aduse școalei și profesorilor sunt degeaba, neîntemeiate multe. Cele câteva ore pe zi ocupate în clasă nu pot cumpăni majoritatea timpului necontrolat de părinți; din slăbiciune rău înțeleasă lasă să se calce cu știre de către elev măsurile luate în interesul lor, cum ar fi vizitarea cinematografelor, cu orice filme.

De sigur că nici rigiditatea încătușării neraționale a copilului de școală, nu este bună. Puterea aburilor înfrânge rezistența căldării. Explozia are loc.

Tocmai de aceia se cere multă înțelepciune și din partea părinților, cunoașterea temperamentului odraslelor lor, potrivirea mijloacelor spre a-le desvolta încetul cu încetul, cu anii, judecata asupra rostului lor în viață.

Extremele sunt dăunătoare. Și desinteresul total e rău, ca și inchiziția riguroasă.

In viața mea mai multe rezultate bune am văzut dela dragostea, nu orbită, cu care părintele urmărește și îndrumă pregătirea copilului, decât când e lăsat să-și facă de cap, după întâmplare și mediul în care se în-

vârteşte. Grozăvia bandelor de tâlhari, recrutaţi din copiii fără căpătâi — chiar din părinţi onorabili — înteţite în ultimele vremuri; nenorociţii ajunşi criminali ca urmare a influenţei citirii cărţilor nefaste ori a filmelor necontrolate, ar trebui să rămâie părinţilor celorlalţi drept învăţătură, dovadă neîndoioasă de ceeace poate aduce desinteresul asupra creşterii copiilor. Cum îţi vei aşterne aşa vei dormi e vorba înţeleaptă ce trebue să fie mereu înaintea părinţilor. După cum îşi rup unii pânea dela gură spre a da învăţătură copiilor, tot aşa trebue să-şi găsească timpul necesar să se ocupe cât decât de educaţia odraslelor în timpul cât rămân sub supravegherea lor. Nici o scuză nu poate fi invocată pentru desinteresul, cu urmări fatale, ireparabile.

Părinţii care ar avea mai îndeaproape grijă de învăţătura copiilor, pot ajunge să îndrepte unele cusururi ale şcoalei, ale programelor, ale îndrumării generale.

Numai ei pot să-şi deie sama dacă îngrămădirea lecţiilor pe a doua zi, nu ia prea mult timp de pregătire. Observarea lor mai îndeaproape e în măsură să stabilească proporţia materiei dela o lecţie la alta. Ei sunt în stare să dea verdictul asupra existenţii surmenajului, despre care cu insistenţă a fost vorba într'o vreme, fără nici o dovadă bine stabilită. Până şi asupra vocabularului, ori stilului cărţilor de şcoală, controlate cât copilul le citeşte, sunt în măsură unii părinţi să-şi dea părerea cu competenţă. E un control obiectiv în toate asupra şcoalei şi a mijloacelor în-

trebuinţate de ea pentru desăvârşita instrucţie şi educaţie a şcolarilor.

Acesta îl înţelegeam a fi rostul comitetului şcolar format din reprezentanţii părinţilor. O colaborare sinceră în toate a părinţilor cu profesorii; o armonioasă grijă nu numai pentru adunarea cărămizilor necesare lărgirii clădirilor ci şi pentru stabilirea unei atmosfere binefăcătoare vieţii integrale a şcoalei. O influenţă reciprocă s'ar putea stabili în acest fel între profesori şi părinţi, cu urme reale şi la unii şi la alţii. S'ar stârni o emulaţie între cei doi factori atât de importanţi în progresul sănătos al şcoalei.

Observaţiile judicioase ale părinţilor, ieşite dintr'o atentă urmărire a copiilor, lipsită de orice patimă distrugătoare, ar putea găsi ecou la profesorii conştienţi de menirea lor. Ar câştiga dintr'o asemenea înţelegere binevoitoare pe deoparte şcoala prin aflarea realităţilor; ar trage folos părinţii prin lămuririle căpătate sau prin recunoaşterea dreptelor observaţii, ceeace le-ar înteţi şi mai mult legătura strânsă cu şcoala, prin aceasta şi sufleteasca orientare a elevilor. Dându-şi samă de interesul urmărit de părinţi, pentru şcoală, altfel vor privi profesorii şi îndatoririle lor.

Atâta vreme cât şcoala se va închide între ziduri de nepătruns iar părinţii se vor mulţumi cu critice pătimaşe, neîntemeiate pe observări drepte, în loc de o simbioză vor rămânea două tabere protivnice, din care mai adesea şcoala iese biruită pe nedrept.

VII.

BACALAUREATUL

Multă iroseală de tipar s'a făcut de când bacalaureatul s'a înfiinţat, drept încheiere a celor opt clase de liceu. In nicio altă problemă şcolară, nu s'a dovedit lipsa de orientare sigură, ca în acea a bacalaureatului. Nu a fost aproape Ministru de Instrucţie din numeroşii care s'au perindat pe la Ministerul culturii, care să nu fi adus vreo schimbare, chiar în preajma ţinerii acestui ultim — s'ar putea spune singurului — examen ce-l au de trecut elevii de curs secundar. Şi e curios că nu s'a modificat technica examenului cum s'ar fi cerut, ci mai mult variaţia materiei.

La o primă întrebare, se cere un hotărît răspuns. Este sau nu necesar bacalaureatul?

Cât mă priveşte răspunsul l-am dat de atâtea ori. Il cred necesar din toate punctele de vedere.

Chiar de ar fi socotit drept spaimă şi tot e un bine. Rămâne o amintire despre şcoală în viaţa elevilor.

Ar fi mai necesar dacă în adevăr ar servi drept ciur de separat neghina de bobul bun al grâului. Din pă-

cate însă nu e aşa. Am încercat, când am fost în măsură să am cuvând la legiferări, să limitez dreptul ca acelaş candidat să se prezinte la prea multe sesiuni în şir. N'am reuşit. De altfel ar fi fost şi de prisos. Intervine mila, dacă nu presiunile. Se nenoroceşte băiatul! Cu drept cuvânt, dacă nu s'a ajuns să se facă deosebire între absolvent de liceu şi bacalaureat.

Bacalaureatul ar trebui să aibă rolul de a apăra învăţământul superior de studenţi slabi pregătiţi. Celor rămaşi absolvenţi, prin căderea repetată la bacalaureat, li s'ar scuti o cheltuială de muncă inutilă şi o pierdere de vreme atât de preţioasă, dacă li s'ar da putinţa să apuce calea altor şcoale decât cele superioare.

După cum însă mai toate şcoalele cu caracter superior ţineau să aibă auditori numai bacalaureaţi, aşa şi toţi bacalaureaţii ţineau să fie studenţi. Prin sistemul că orice absolvent, căsnindu-se ani în şir, ajunge la cele din urmă bacalaureat, nu numai că pletora universitară creşte, dar se diluiază şi rezultatele studiilor universitare.

Logic deci ar fi, dacă bacalaureatul nu serveşte drept staţie de triaj, să nu mai existe, să fie desfiinţat.

Şi aşa însă bacalaureatul trebue să rămână în fiinţă. E o ocazie cât decât de a se controla rezultatele şcoalelor secundare fie ca tendinţă, fie ca programă, deci asupra foloaselor ce aduc.

Pentru a servi ca alegere şi drept prilej de a se trage conclusiuni asupra rezultatelor şcolare, tehnica în sine a examenului o socot defectuoasă.

Numărul examinatorilor în primul rând e prea mare, câte unul de fiecare disciplină. Pentru candidat examenul este prea istovitor, spre a putea să-şi arăte adevărata putere a judecăţii sale, sau chiar numai cunoştinţele ori cât de bine le-ar stăpâni. E cu neputinţă ca un elev să fie atât de stăpân pe sine — nu am întâlnit decât rare, prea rare cazuri — încât să răspundă limpede şi sigur în faţa examinatorilor mai adesea prea nerăbdători. In afară de influenţa emoţiunii firești, trecerea dela un obiect la altul, îl face să nu aibă vremea de gândire necesară pentru un răspuns mulţumitor. Omeneşte e greu de admis ca un candidat cât de sărguincios să treacă bruse dela literatura română la geografie, dela psihologie la ştiinţe, fără să se poticnească, iar creerul lui să nu dea semne de oboseală, refuzând chiar orice activitate. Candidatul nu numai că nu mai poate gândi, dar nu e în stare să spuie un fapt banal, de neînchipuit să nu-l ştie.

Chiar faptul că fiecare examinator e un specialist în materie, iarăşi nu e în avantajul examinării. Fără voie, fiecare alunecă spre alănunte. Nu zic intenţionat spre a pune pe elev în încurcătură. E deajuns măcar în glumă a întreba pe un candidat de care picior era beteag Petru Şchiopul, sau câte steaguri a avut Ştefan cel Mare, pentru a da candidatului cu măciuca'n cap şi a-l ameţi pentru toate celelalte obiecte.

Acest rău s'ar putea remedia punând pe un profesor să întrebe la două sau trei obiecte apropiate. Nu e logic a cere candidatului amănuntele. E însă

logic ca profesorul de geografie să aibă atâtea cunoştinţe sumare de istorie, ca să puie întrebări generale decât să ceară cunoştinţe amănunţite. S'ar putea astfel îmbina istoria cu limba română, aceasta cu latina, şt. naturale cu fizico-chimia. Ar fi poate ocazie, pentru profesorul conştiincios, să răsfoiască în prealabil şi el vreo altă carte decât a specialităţii sale.

Ori cum în acest fel examinarea ar fi mai apropiată de rostul anunţat al bacalaureatului „de a se vedea puterea de expunere şi de judecată a candidatului".

In înţelegere cu membrii comisiunii am încercat şi alt sistem. Pentru partea literară: română, istorie, geografie s'a dat elevului un singur subiect de aşa natură încât să poată fi examinat în continuitate; la fel cu şt. naturale, şt. fizico-chimice şi chiar matematica. Rezultatul a fost mulţumitor şi pentru elevi şi pentru comisiune, ba şi pentru examinatorul la filosofie, putând pune în aplicare legi abstracte din logică. In acest fel se ajunge la o constatare mai judicioasă asupra ansamblului cerut dela elev.

O diviziune a muncii cu mai multă rigurozitate în apreciere ar fi dacă examenul de bacalaureat ar cuprinde două părţi distincte. Una a scrisului, alta a oralului, aşa cum de formă există şi azi.

Temeiul exactităţii şi al stricteţii trebue pus pe teze. Candidatul se poate concentra în cele 2—3 ore avute la îndămână. I se poate aprecia atât fondul cât şi forma. Ortografia şi construcţia clară a frazei, în teză sunt urmărite mai lesne, iar la matemateci puterea de judecată chiar când rezultatul este greşit. Mai

ales la limba latină, învoindu-se şi dicţionarul, teza ar fi îndeajuns, sau cel mult oralul s'ar rezuma la literatură, lăsându-se la o parte traducerea care de regulă cere timp.

Oralul în acest fel s'ar simplifica vădit, şi la matematică, la care rezolvarea unei probleme în mediul în care lucrează elevul, cu atenţia tuturora asupra lui, cu sgomotul inerent, îl face să-şi piardă siguranţa judecăţii. Examinarea devine inutilă adesea, mai mult de formă, mai ales când îngăduinţa profesorului joacă un însemnat rol.

Bine înţeles că seriozitatea examenului, cât şi rezultatul lui obiectiv atârnă de seriozitatea şi răbdarea examinatorilor, care în bună parte sunt de vină la slaba putinţă de apreciere a celui examinat. Intrebări neclare, pretenţioase, cu emfasă enunţate; graba de a afla răspunsul, de a-l întregi sau a-l pune mură'n gură candidatului, viciază criteriul de judecată, dar mai ales obiectivitatea aprecierii. Deşi obositor, dar e nevoe de o stăpânire de sine în vremea examenului de bacalaureat, aş putea spune că să cere oare care atmosferă de sfinţenie spre a face şi pe elev să-şi deie sama de importanţa momentului hotărîtor pentru soarta lui, represintând importante momente din viaţa-i de şcolar, în pragul maturităţii.

Spusesem că din bacalaureat să poate scoate şi învăţăminte asupra mersului şcoalelor.

Inainte de toate, în îndelunga mea practică atentă ca preşedinte la elevi şi eleve, la şcoale din centrele

mari ca şi din cele provinciale, ceia ce pot cu toată convingerea afirma e că amănuntele predate împotmolesc liniile generale, ce trebue să constituie fondul unei culturi generale, urmărite în liceu. O desorientare aproape generală domneşte. La urmă amănuntele dispar; e firesc să dispară. Se elimină unele pe altele din clasă'n clasă, dela obiect la obiect. Rămân incomplecte, schiloade. Nu se insistă asupra generalităţilor, singurele capabile să formeze urzala trainică pentru ţesutul cât de meşteşugit de mai târziu. Erori seculare persistă. Delfinul e tot peşte în mintea bacalaureatului, după cum tuberculul de cartof e fruct, ori că planta respiră într'un fel ziua şi altfel noaptea, pentru că nici legea de adaptare, nici acţiunea că planta e fiinţă nu i s'a putut întemeinici în mintea lui.

Rămâi impresionat chiar la elevii „buni" nu atât de cunoştinţele nesatisfăcătoare la geografia ţării, cât de lipsa ori cărei vibrări sufleteşti când vine vorba de ea.

Te doare în suflet când Blajul, oraşul suferinţelor şi al reînvierii naţionale, devine centru secuiesc, ori că Maramureşul, izvorul românismului din Moldova, va fi arătat, aşa, la întâmplare în mijlocul Transilvaniei. Că sunt absolvenţi de liceu care nu ştiu să arate pe hartă unde vine Chişinău, că nu pot hotărî punctele cardinale, nu denotă lene la învăţătură, ci slabul interes ce s'a dat pentru cunoaşterea ţării, în care au de trăit.

La urmă cum să i se deştepte această dragoste? Unii candidaţi mai curajoşi, au spus limpede în faţa

comisiuni: „N'am făcut cu şcoala excursii nici mari, nici mici". Altul, din cei mai buni, primul în tot liceul, strâns cu uşa, a mărturisit cu oare care sfială că n'a călcat, de când e el, pragul unei case din sat. Ii mulţumesc de altfel, căci el mi-a dat sugestia să tipăresc cele două lucrări: Tinere, cunoaşte-ţi ţara şi Tinere, cunoaşte-ţi neamul.

Ucigător e formalismul trătării chestiunilor din literatura română.

Erau stereotipice întrebările ca şi răspunsurile, aşa cum sunt cunoscute în manualele de şcoală, sau în acele de specula făcute anume pentru candidaţii la bacalaureat. Ştiam mai dinainte, răspunsul elevilor acelaşi aproape la toate şcoalele, la care am presidat.

Jale mare te cuprinde când vine vorba despre „autorul preferat". Curată comedie. Totul se reduce la bucata cuprinsă în voluminoasele cărţi de cetire, alcătuite pare că anume să îngrijească de lenea elevului de a mai ceti lucrarea întreagă. E o simplă formă ce trebue scoasă din regulamentul bacalaureatului, căci dă loc la fanfanoradă goală, pretenţiuni ridicole, desgustătoare de cum se insistă mai mult asupra listei cu înşirări de nume.

Câte odată rămâi îngândurat asupra timpului şi muncii irosite de elev şi profesor, când punând să scrie o frază curentă din limba franceză: „Il est si baux l'enfant avec son dux sourire" şi câte alte bazaconii. Şi totuşi unor asemenea elevi li se cere să răspundă la întrebarea: „Unde expune Victor Hugo teoria dramei romantice"?

Sunt îndeajuns asemenea scene, nu rar întâlnite, ca să-ți dai sama de pretenția savantismului și ineficacitatea lucrurilor mărunte de mare preț în viața curentă.

Mă întrebam cu groază și cu grijă, după un examen de bacalaureat ținut într'un însemnat oraș din provincie, ce rost mai are învățarea limbii franceze în liceu când aproape 90% dintre candidați nu sunt în măsură să înțeleagă un ușor text francez, ne cum să lege chiar ciuntit în aceiași limbă, fraze curente. Mi se părea aproape caragelesc când răspundeau aproape automat despre școala parnasiană ori despre clasicismul din vremea Regelui-Soare, dar abia puteau ceti — de tradus aduceau aminte de C. C. Chiriță — nu un text din Voltaire, ci dintr'o elementară carte de cetire.

E drept că unii din asemenea nenorociți elevi, desvăluiau și grelele cusururi tolerate, sau chiar încurajate de Ministerul Instrucțiunii: „Am avut câte 4 suplinitori într'un an la limba franceză' Numai la franceză! Legea cauzelor mărunte care aduc efecte mari nu se ține'n samă. Se tolera atât de des înlesnirile făcute unora dintre membrii corpului didactic de a fi suplinți prin cine să întâmpla, în cât nu se mai băga în samă. Efectul să prinde mai târziu, ca dureros rezultat al școlii, deci a culturii generale.

Ceia ce am putut constata mai la toate bacalaureatele presidate, este slaba cunoaștere a realității din jurul elevilor, dar mai ales lipsa interesului de a le observa și cunoaște.

Aveam obiceiul să prelungesc examinarea oficială, prin alte întrebări decât cele din programă, bine înţeles vestind, că răspunsurile n'au nici o influenţă asupra notării. In acest chip îmi asiguram sinceritatea dorită. Astfel mă convingeam că trăiau în nori, că în afară de buchea cărţii, habar nu au de ceia ce e în jurul lor. Evenimentele care sguduie omenirea le sunt cu totul necunoscute[1]). Învăţă pe de rost despre evlavia lui Ştefan cel Mare, dar nu se ostenesc să admire realitatea, biserica ridicată de domnitor în oraşul lor.

Nu li se deşteaptă nici de părinţi, nici de profesori, interesul pentru munca oamenilor noştri de samă, dorinţa să-i vadă când aveau lesnicios prilej.

Elevii dintr'un orăşel cu episcopie veche nu erau în măsură să-mi spuie numele Episcopului, dar nici însemnătatea lui Melhisedec, după cum habar nu aveau de un muzeu bogat, înfăptuit cu grea trudă de către un preot dintr'un sat apropiat. Nu cunosc oamenii de samă care se trag din oraşul lor, care au învăţat în şcoala lor. N'au pus mâna odată măcar pe vreo revistă din Ardeal ori Bucovina; nu ştiu ce biblioteci apar, cu cărţulii care cuprind cunoştinţe folositoare şi pentru ei.

Asemenea lipsuri nu au fost întâlnite numai la elevii din orăşele provinciale cu viaţă prea tihnită. Le am constatat şi în centrele mari culturale. Peste drum de şcoală, numai uliţa despart casele, trăia o dis-

[1]) Observaţiunile citate se referă la vremea dintre 1918 şi 1939.

tinsă scriitoare, cu poeziile tipărite în cărţile de cetire. Elevele n'au cunoscut acest fapt, după cum nu aveau cunoştinţă că una din profesoarele lor e o scriitoare apreciată.

Li se vorbeşte în clasă despre poezia operelor lui Grigorescu; s'au găsit destui absolvenţi din şcoalele bucureştene, de fete şi de băeţi, care mi-au mărturisit sincer că n'au văzut un tablou original al marelui pictor. Mulţi, aş putea fără greş spune prea mulţi, nu cunosc nici Pinacoteca de la Ateneu, nici Muzeul Simu, ori Stelian Frumosul muzeu etnografic de la şosea e necunoscut pentru majoritatea elevilor din capitala ţării, măcar că în cărţile lor de geografie să cuprinde reproducerea vestitei case ţărăneşti a ţăranului Mogoş din Gorj, adusă ca exemplu de fineţe artistică, casă păstrată în sus pomenitul muzeu.

Nici măcar interesantul muzeu de şt. naturale, nu atrage pentru o metodică observare în raport cu lecţiile de şt. naturale, după cum nici frumosul Cişmigiu, cu tablourile vii ale plantelor sistematic orânduite în tot cursul verii. Intr'o parte ca şi în alta n'am întâlnit grupuri de elevi, dacă nu conduşi de profesori, dar măcar trimeşi de ei spre a admira, dacă nu a observa amănunţit, ceia ce representa o complectare practică a lecţiilor teoretice.

La întrebarea mea dacă au vizitat muzeul, răspunsul era aproape acelaş: da, când eram în clasa 1-a.

Şi aşa mai departe.

După fie care sesiune de bacalaureat rămâneam cu totul amărît de spiritul ce-l constatăm la absolvenţii

şcolilor noastre secundare. Nu întâlneam nici o sclipire sinceră de interes asupra celor reale din jurul lor, natură ori creaţii româneşti.

Formula lui Kekula, cu legătura complicată a componentelor benzenului după valenţe, era minunat trasă pe tabelă. Cerând să mi se spuie ce produse folosite se scot din petrolul românesc şi unde sunt regiunile noastre petrolifere, rămâneau elevii cu ochii sgâiţi, ca şi când ar fi căzut din stele.

Se vorbeşte în clasă despre originalitatea stilului arhitectural al bisericilor moldoveneşti din vremea lui Ştefan. Elevul bucureştean mă privi cu uimire când l'am întrebat dacă a văzut vreo asemenea biserică, fără să fi călătorit în Moldova. Habar nu avea de reproducerea din Parcul Carol.

Invaţă multe elevii noştri. Dar de văzut văd puţine; la observare nu sunt îndrumaţi.

Sentimentul naţional e apoteozat la anumite ocazii, devenind cu vremea un formalism cu slabe urmări. Devine teoretic, dogmatic, dar fără rădăcini în suflet.

Naţionalismul real, bazat pe cunoaşterea prin sine a mediului în care trăeşte elevul, în care va munci este aproape în totul neglijat. Ce avem, bun şi rău; ce s'a săvârşit de înaintaşi; ce s'a săvârşit trainic în vremea lui, elevul e ţinut străin, ne-aude, ne-avede. Increderea în energia etnică prin ceia ce s'a săvârşit nu se deşteaptă necontenit, la tot pasul, prin vorbe dar mai ales prin observări în ori ce chip îndrumate. Se vorbeşte de şcoala activă, dar nu se pune în acţiune mintea elevului, nu se prinde ori ce ocazie spre

a i se pune înaintea ochilor realitatea, care singura poate să stârnească vibraţiuni trainice în suflet.

La ce bun că ştie legile atomice, sau cele abstracte psihice dacă nu i se sădeşte legătura sufletească cu ţara în care trăeşte, cu tot ce e în ea şi mai ales, prin ce vede singur. Nu este animat de năzuinţa de a o cunoaşte spre a-şi pune mai târziu în serviciul ei, cu toată râvna, munca de care e capabil, cu conştiinţa de a rămâne un factor activ în progresul ei.

Nu ne foloseşte la nimic dacă ştim şi toaca'n cer, deci jonglăm cu savantele preocupări generale, dacă ştim ce se petrece'n lumea toată, dar nu cunoaştem ce avem, ce ne lipseşte şi încotro trebue să ne îndreptăm energia noastră constructivă, creatoare sau măcar productivă pentru binele nostru.

Nu te miră în asemenea condiţiuni indiferenţa generală pentru tot ce represintă energia naţională, cu manifestările ei din trecut ori present. Rămâne patriotismul vorbă goală, cu emfasă debitată la ocazii oportune, pe care însă nu se poate bizui nimic trainic. Devenim umbre, nici de cum înfăptuitori. Mergem pe urma altora fără, să ştim ce vrem şi ce să cuvine să săvârşim pentru binele propriu.

VIII

VACANȚA COPIILOR.

Sfântul Petru a închis cu lacăt intrarea la școală, uneori după sărbare răscolitoare, alteori numai după simpla afișare a situației elevilor, potrivit capriciilor, luate drept norme pedagogice, ale celor din fruntea conducerii școalelor.

Ori ce s'ar spune, vacanța e lungă. Cele două luni reglementare devin, din diferite împrejurări, nu numai în timpurile de acum, anormale, ca de gumă. Se întinde și peste trei luni. E vorba de vacanța mare. La un liceu din capitală în 1940—41. Elevii sunt liberi; cărțile sunt asvârlite cât colo. Au scăpat de ele ca de o pacoste. Unii, cei din orașe, își aruncă și chipiul, își descoase numărul matricolar de la mânecă, ca să nu fie recunoscuți ca elevi. Răsuflă în voie, amestecându-se în forfota orașului.

Cei dela țară, nu toți, se întorc acasă cu părere de rău; glodul, întunerecul, lipsa cinematografului îi apasă. Nu prea au ce face; părinții, cei mai mulți, le intră'n voie, îi lasă să se odihnească de munca grea de peste an.

Sfânta lene să pogoară la căpătâiul celor mai mulţi. Excepţiile sunt rare, mai ales la băeţi. Au mai rămas din fericire la unii pilda lui Coşbuc, care se amesteca printre secerători, muncind cu ei deavalma.

„Copilul trebue să se odihnească". Judecata e aceeaşi, la cei cu stare ca şi la cei nevoiaşi. La cei dintâi se invocă „surmenajul" o boală nouă; la ceilalţi cântăreşte mult mândria de a avea cărturari în casă: „domni".

In deosebi fetele, devin duduci. Mânele delicate sunt ferite de asprimea leşiei ori a spălării vaselor. Mi-a fost dat, într'un sat, să întâlnesc o licenţiată rămasă fără post; de ruşine, stătea cu perdeluţele trase cât e ziua de mare, vara, la umbra odăii, să nu o vadă nimeni. Ar fi căzut din cerul abstracţiunilor, dacă i s'ar fi făcut milă de munca mamei, ajutând-o cât de cât. Ca ori ce regulă, sunt însă şi escepţii; nu prea multe, dar se întâlnesc.

Vacanţa trebue dată liniştei, auzi în toate părţile. Destul munceşte peste an copilul din greu, se presupune. Teoria surmenajului la noi, importată, a prins lesne fără să fie dovedită. De fapt el nu există, nu poate să existe în sistemul şcolarităţii dela noi. Că sunt copiii mai slăbănogi dar silitori, care se istovesc muncind conştiincios, e netăgăduit. Asupra lor în adevăr grija de linişte nu trebue să lipsească. Dar nu e regula, pentru majoritatea elevilor, care ştiu să se ferească.

Presupunând că ar exista pericolul surmenajului. Lenevirea nu este un antidot, ci dimpotrivă un fac-

tor tot atât de periculos ca şi excesul de muncă. Varietatea muncii aduce sănătatea trupului şi a minţii. Nu mai vorbesc de suflet. Mulţumirea căpătată din convingerea copilului că a fost de ceva folos, naşte încredere, voioşie.

De la vârsta când intră în şcoala secundară, represintă o energie, ce nu poate fi dispreţuită într'o organisaţie socială cu metodă alcătuită. Copilul de la ţară e dovada, chiar la o vârstă mai fragedă. Una din cauzele analfabetismului la sate este şi această preţuire, une ori exagerată, a energiei copilăreşti. Ea poate fi folosită şi în interes obştesc.

Neactivitatea în vacanţa lungă dimpotrivă naşte un desechilibru mai ales individual. Dă preţ prea mare cărturăriei şi o indiferenţă dăunătoare pentru respectul altor soiuri de muncă. Despărţirea celor două ocupaţiuni, duce uneori la antiteze; creiază în societate nedrepte perspective de aprecieri, care pot ajunge la separări sociale dăunătoare.

Munca potrivită vrâstei şi aptitudinilor fiecăruia, întăreşte chiar valoarea cărţii, socotită ca element de cultură; mai ales elimină toxinele dacă s'au adunat în cursul anului. Sănătatea câştigă; vioiciunea se deşteaptă; încrederea în sine biruie inerţia.

Tabloul cel mai concret al fericitului compromis între carte şi muncă manuală, între „lumină şi muncă" termen introdus în vremurile din urmă, l'am trăit cu deplină mulţumire în taberele cercetăşeşti din vremea războiului celuilalt. L'am descris în cartea „Biruinţa cercetaşului". A fost cea mai pilduitoare ex-

perienţă ce s'a făcut cu tinerii de şcoală. Cartea şi sapa s'au înfrăţit pe deplin, chiar la acei care poate nu văzuse o sapă în tihnita lor viaţă de oraş.

E păcat că liniştea venită după războiu, a făcut să se uite experienţa săvârşită. S'a revenit la vechiul obiceiu. Vacanţa e a copiilor.

Cum spun, copilul reprezintă în sine o energie care poate fi folosită în măsura putinţei, chiar pentru binele său de mai târziu. Fiecare are nevoie de voinţă şi acţiune, însuşiri care trebuesc exercitate de mic copil. Un copil sănătos poate găsi întrebuinţare, fără mari sforţări ca să-i pericliteze sănătatea. Ucenic temporar la un meşteşugar de ar ajunge şi tot îi poate fi din multe puncte de vedere folositor. Nu e vorba doar de a câştiga numaidecât bani, deşi n'ar strica pentru unii să-şi adune ceva în vacanţă pentru a veni în ajutorul părinţilor.

Edison la vârsta de 12 ani era vânzător de ziare; în ceasurile libere se înfunda într'o bibliotecă populară şi cetea. Faraday, cam la aceiaşi vârstă era ucenic la un legător de cărţi; ziua muncea, iar noaptea la o lumânare de său citea din cărţile luate dela legat.

Dacă nu e numai decât câştigul în joc, de mare importanţă este deprinderea de a nu irosi vremea în *dolce farniente* şi de a cinsti munca, cunoscând-o şi sub o altă formă decât cea obişnuită lui.

Elevii dela ţară în deosebi, a căror tovarăşi de copilărie au rămas la munca ogorului, prin amestecul cu ei, pot avea o importanţă chiar socială. Mai netezesc prăpastia ce se tot adânceşte între cei ră-

maşi la păscut vitele şi cei sburaţi spre carte. Aceştia, ca „domnişori", încă de când se sburătăcesc spre şcoalele orăşăneşti, de obiceiu neamestecându-se la treburile obişnuite, pierd contactul sufletesc cu satul; deşteaptă la cei rămaşi în sat, îndoiala asupra valorii muncii lor. Desechilibrul e gata. Dar chiar dacă nu pun mâna pe seceră ori sapă, copiii de şcoală veniţi de vacanţă la părinţii lor, pot aduce acestora un bine, cătând să le arăte folosul cărţii, cetindu-le ceva în zilele de sărbătoare. Stephenson a învăţat seara, ca om matur, dela fiul său trimes la şcoală. Dimitrie Cantemir, îi citea tatălui său, domnitorul care nu ştia decât să iscălească, din cronici ori cărţi de filosofie.

Ce n'ar putea face în acest sens armata copiilor de şcoală răsfirată în ceaţa satelor. Ar aduce o zare de scânteie ca şi preotul în întunerecul nopţii de înviere când glăsueşte: Veniţi de luaţi lumină.

Ici un bob de grâu aruncat, dincolo altul, încetul cu încetul în satul său ar deştepta o uşoară trezire, mărită din an în an. Din elevi ar deveni propovăduilorii luminii, iar mulţumirea sufletească ce ar deştepta în cel căruia i se deschide ochii spre folosul cărţii, le-ar servi şi lor. Ş'ar da samă şi ei, pentru ei, cât de mare e puterea cărţii; altfel s'ar comporta cu ea şi în restul anului.

Experienţa din vremea războiului trecut, cu cercetaşii, s'a repetat e dreptul şi în împrejurările actuale, tot ale unui război. Elevii au fost îndrumaţi spre munca de folos obştesc, chiar sub ameninţarea sanc-

ţiunilor. Rezultatele au fost în bună parte mulţumitoare, deşi tot părinţii au intervenit ca îndreptarea spre muncă să fie numai o formă, căpătându-se multe certificate de „complesenţă".

Ceeace întâmplător s'a experimentat în vremuri de nevoie, nu însamnă nimic dacă nu se va stabili hotărît, metodic, serios şi pentru timpurile normale, liniştite.

Nu se poate pătrunde în tainele viitorului, deşi liniile lui principale se deslușesc din vârtejul evenimentelor prin care trecem. Viaţa va fi acţiune, voinţă şi îndârjită muncă. Intr'acolo trebue îndrumat copilul nu numai prin sfaturi, care se uită, ori prin exemple luate de aiurea, care repede nu se mai bagă'n samă. Asemenea deprinderi însă nu se capătă ţinându-l în vremea educaţiei, cea mai accesibilă influenţării, sub clopot de sticlă, crescut în seră, sau deprinzându-l, prin spaima nejustificată a surmenajului, de timpuriu, cu o lenevire prea lungă şi dăunătoare.

E păcat de zilele numeroase ce le iroseşte în zadar. E atât de scurtă viaţa şi atât de mult bine e nevoe de săvârşit, încât deprinzându-te a munci, pe orice tărîm, mai de timpuriu, nu strică.

Să ne gândim şi la ţară. E nouă în toate; a trecut prin atâtea tulbure vremuri, care i-au stânjenit progresul. Are nevoie de multe minţi luminate dar şi de energii creatoare, de muncă ordonată.

Dacă cei în vârstă, crescuţi în altă atmosferă nu se vor mai putea da la brazdă, nu trebue să creştem şi pe elementele viitorului în inerţia de până acum.

O chibzuită reglementare şi hotărîre se impune pentru ca educaţia lor să nu se restrângă numai la timpul prea scurt al şcoalei.

Se vorbeşte de mult de o şcoală activă, căutând să se dea crâmpeie de activitate elevului în vremea, repet, prea scurtă, a zilelor de clasă. Şcoala în înţelesul de educaţie, trebue să se întindă asupra întregului an. O îmbinare înţeleaptă, pornită tot dela Ministerul Educaţiei Naţionale, între carte şi muncă, luată în înţeles de acţiune, trebue să se aplice tuturor elevilor, dacă nu uniform, măcar după aptitudini şi mediu. Statul e doar cel care are în sama sa nu numai prezentul ci şi asigurarea viitorului. El e conducătorul integral al binelui obştesc, al asigurării progresului general.

A da copilului numai carte şi a-l lăsa hoinar măcar un sfert din an, dacă nu mai mult, însamnă o neprevedere dăunătoare pentru ziua de mâne.

Vacanţa lungă şcolară e nevoe de umplut cu deprinderea spre muncă a tuturora. Nu e o necesitate numai de moment, ci va fi perpetuă. Măsurile luate în anii din urmă n'ar trebui să rămâie, ca şi experienţa cu cercetăşia, uitate, forme goale, care ar avea aerul că sunt puse'n practică spre a ne lăuda că ne-am primenit. Trebue să rămâie permanentă, să intre în sistemul nostru de educaţie integrală, riguros urmărită.

Cunoaşterea din vreme a muncii aspre dă întărire acţiunei, dă rost cărţii învăţate căci deprinde cu năzuinţe spre creaţie; în cazul cel mai rău deprinde pe

oricine, ajuns intelectual rafinat ori conducător de stat, cu respectul muncii şi infiltră sinceritatea în raporturile cu cei care o reprezintă efectiv. Nu trebue să uităm adevărul vorbelor: „Cine nu lucră, nu mâncă".

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IX.

CARŢILE DIDACTICE

Au devenit indispensabile şi nu pot rămâne decât tot aşa. Ideea asvârlită într'un rând că nu e nevoe de carte didactică, nu ş'ar putea găsi aplicare decât în anumite condiţiuni ideale de funcţionare a şcoalei: elită de elevi selecţionaţi, numărul lor de tot restrâns pentru ca profesorul destoinic să poată însămânţa în clasă cunoştinţele, cu ajutorul unui bogat material didactic mereu folosit, etc. Şi în asemenea condiţiuni chiar, cartea trebue înlocuită prin caetul de note, nu pentru a stenografia spusele profesorului, ci spre a însemna punctele conducătoare, care se ajuta înrădăcinării celor ascultate.

Alcătuirea cărţilor didactice a trecut prin faze treptate, care reproduc evoluţia însăşi a şcoalelor secundare.

Cele dintâi, mai adesea nu erau decât traducerile, rar adaptările, cărţilor străine, franceze în general, a căror tablă de materie au servit şi la stabilirea programelor, ceeace a adus o mare influenţă, în distribuirea materiei chiar şi mai târziu.

Un exemplu din titlul unor asemenea cărți:

Elemente de Istorie generale,
de Victor Duruy.

pentru ultima programă a universitâtii din Parisi
pentru învețiământulu lyceeloru
Franciei

Tradusse si adausse pentru usulu clasșiloru de iștoriă
alle gymnasiului din Tiérra Romènescă.
de
Al. I. Cretiescu
Bukureshti
1856

A urmat apoi faza de prelucrare după textele străine, în care originalitatea autorilor consta doar în îmbrăcămintea mai apropiată limbii noastre. Emanciparea de textele străine nu era prea vădită. Neologismele nu numai la termenii tehnici, științifici, inundau textul, ceeace iarăși a rămas ca o obișnuință și mai târziu într'atât încât în scrierile cu conținut medical pare că ar însemna o scădere dacă s'ar scrie plămân, inimă, boală, ori rană, în loc de pulmon, cord morb, ori plagă. Exemplele explicative, doamne ferește nu s'ar fi luat din lumea copilului. El era nevoit să învețe la geologie bunăoară structura geologică a basenului parisian, fără să se pomenească măcar ceeace începuse să se cunoască și din țara lui, de unde

se ştia ce peşteri avem, ce stânci alcătuesc unii munţi.

Un exemplu concret este dat în această direcţie tot de *St. Zeletin* din practica lui de profesor secundar.

„Manualul (de drept) pe care-l au elevii în mână este prelucrat după cărţi străine, ca toate manualele noastre de şcoală. De aceia el vorbeşte de băncile de emisiune străine, aminteşte însă numai în câteva rânduri de a noastră proprie şi încă pe obişnuitul ton de persiflare uşoară; vorbeşte de băncile populare germane, cât priveşte propriile noastre bănci populare, le ignorează până şi existenţa".

Urmă, cum era firesc, deşi târziu, intercalări de fapte ori exemple din cele mai cunoscute, care dădeau o slabă tonalitate locală. Totuşi chiar azi se găsesc puţine cărţi în care să se citeze nume de energii constructive dela noi, fie măcar cei dispăruţi, ca şi când, asemenea neologismelor, ar însemna o scădere a seriozităţii ştiinţifice. Chiar în clasă, verbal, rar profesor care pomeneşte elevilor, ca o mângâiere dacă nu trezire a conştiinţei naţionale, numele şi isprava vreunui cercetător naţional, bine înţeles în afară de obiectele cu subiecte naţionale.

Un *Vuia* şi *Vlaicu* când se vorbeşte la fizică ori mecanică nu se citează, ci cu glas întonat se spune de un *Santos-Dumont* ori *Blériot*.

Urmează apoi mult mai târziu, adevărata carte românească pentru copiii din şcoalele române. Progresul este vădit şi în tehnica lor.

S'a căzut însă în altă exagerare: îngrămădirile cunoştinţelor, tendinţa spre savantism, ca urmare a celor

spuse despre pregătirea profesorilor. Urmarea este dimensiunea cărții; multe pagini, uneori neînchipuit de multe pagini, cu atâta bogăție de noțiuni încât unele din ele pot servi și la pregătirea examenelor de universitate.

Nu se căuta la alcătuirea lor nici timpul avut la îndămână nici vârsta elevilor și mai puțin puterea lor de reținere și de înțelegere. La aceasta în parte este de vină și prea amănunțita fărămițare a programelor, autorul socotindu-se dator să trateze complect și amplu, ceeace în programă este numai anunțat.

Autorii sunt siliți adesea la o asemenea amplificare nu numai prin faptul că nu au prilej să țină samă de economia timpului, dar pentrucă însuși profesorii țin la cărțile „groase" spre a apărea în fața elevilor că posedă cuprinsul. Savantismul biruia, fie în cantitatea materiei, fie chiar în expunerea ei.

Tot ce era exprimat în vorba înțeleasă, de toate zilele, cu vocabularul obișnuit, dar prin care se putea spune adevărul științific, este socotit ca vulgarizare, popularizare, în înțelesul de decapitare a seriozității savante, chiar dacă aceasta este exprimată în termeni neînțeleși.

Am avut mult de furcă în viața mea din cauza acestei mentalități, care dăinuește din păcate nu numai la profesorii secundari.

De vre-o 30 ani am alcătuit și eu, întâi singur apoi în tovărășie, cum se obișnuia, seria întreagă de cărți pentru Șt. Naturale.

Martoră mi-e conştiinţa că nu m'am apucat să devin autor de dorul câştigului.

Ca profesor la Seminarul pedagogic din Iaşi, m'am izbit de lipsa unor cărţi alcătuite aşa cum trebuiau să fie. Cele existente erau mai mult nişte cataloage de muzeau; nu pomeneau nimic din mediul copiilor. Exemplele erau sau din străinătate sau nespecificate, socotite ca universale. Şi doar Ştiinţele Naturale, ce au preţios în predarea lor, e că pot atrage la fiecare moment atenţia copilului asupra celor din jur. El simte şi în clasă, după cum simte cetind şi în carte, că are o ţară, a lui, că în ea se află tot ceeace alţii spun că se găseşte pe aiurea.

Se mai întâmplase cam în acea vreme o schimbare în metoda de predare a şt. naturale. Seaca expunere a pieselor de muzeu, era înlocuită prin socotirea fiinţelor ca atare, cu viaţă. Incepuse să se aplice metoda biologică în predarea Şt. Naturale, metodă firească, folositoare pentru lămurirea vieţii atrăgând şi sufletul copilului. Nu existau cărţi didactice în acest sens, la noi.

Mi-ar fi fost uşor să iau cărţile străine şi să transcriu din ele, după ele. M'am izbit însă în practică de timpul disponibil limitat al elevilor. Ora de clasă, prin însăşi aplicarea metodei, nu era în întregime la dispoziţia mea, spre a „explica" repede şi mult. Mă izbeam şi de vocabularul copiilor şi de lipsa cunoştinţelor elementare la cei din oraşe. Toate aceste au cântărit la alcătuirea cărţilor. La dreptul vorbind nu le-am făcut eu, ci elevii. Câtă materie puteau ei în-

văţa şi cum trebuia de spus cunoştinţele spre a le rămânea întipărite, ei mi le-au indicat.

Transcriam după fiecare lecţie, predarea lor în proporţiile şi termenii indicaţi de elevi.

Rezultatul? Imi închipuiam că am săvârşit manuale înţelese. Cărţile însă, deşi aveau cuprins cât trebue, erau „subţiri" şi scrise aşa cum vorbeam elevilor.

Mi-am găsit beleaua. Mai întâi cu comisia de corectare a cărţilor didactice. „Popularizam" ştiinţa. Măcar că elevul ştie că peste ceafă capătă uneori o palmă, eu trebuiam să-l deprind cu termenul „osul occipital". Tot aşa pentru tâmplă. E osul temporal. Copilul zice mă doare pântecele; eu trebuia să-l învăţ să zică: mă doare „abdomenul". Eram silit să ajung la un compromis.

Faptul că am ţinut samă de timp, mi-a adus altă neplăcere. Unii profesori se vede că se temeau să nu termine cărţile prea de timpuriu şi nu le foloseau. Judecata mea se vede că era greşită. Eu îmi ziceam: Unde profesorul e harnic, el poate adăuga ce crede că elevii lui mai pot mistui. Prin aceasta câştigă în faţa elevilor, care pot fi mândri că profesorul lor ştie mai multe decât în carte şi decât autorul acesteia. Altfel e socotit dacă e nevoit să taie din cuprinsul cărţii, ce i se păru de prisos.

Se vede însă că tendinţa de savantism birui; în ultima clasă, a VIII-a, în care numai jumătate de an se predă geologia, cealaltă fiind ocupată de biologie, cărţii mele, potrivită timpului şi minimului de cunoştinţi necesare, fură preferate altele cu cuprins măcar

dublu şi cu îngrămădiri de fapte, de nume, pe care eram mulţumit să le ştie sigur şi să le lămurească aşa cum trebue, studenţii la examenele universitare.

Tendinţa spre îngrămădire de materii, în concordanţă de altfel cu programa analitică atrăgea după sine nu numai scumpirea cărţii, dar mai ales munca extraordinară a bietului elev, în imposibilitate să dovedească măcar cu citirea paginilor numeroase care se adunau pentru lecţiile din aceiaşi zi.

Am făcut o socoteală simplă, dar edificatoare. Am adunat 10 cărţi principale recomandate la clasa V-a dela un liceu din Capitală. La un loc fac 3729 pagini. Numai cartea dela română cuprinde 800 pagini, iar Istoria antică 555. Am împărţit numărul paginilor la orele disponibile pentru fiecare din obiectele corespunzătoare. Revine pe fiecare zi de clasă cel puţin 25 pagini de „învăţat", presupunând că profesorul numai explică. A învăţa nu înseamnă a ceti, dar uneori a memoriza măcar nume dacă nu şi fraze. Dar fiecare lecţie de 4—5 pagini cuprinde probleme de rezolvat. In cele 40 pagini despre Egyptologie am numărat vre-o 70 de nume de oraşe ori faraoni, etc., etc. Presupun un elev bun sârguincios, ascultător. Poate el pentru lecţiile dintr'o zi să dovedească munca ce i se cere? Desigur că în acest caz se poate vorbi de un surmenaj, dacă firească reacţiune la majoritatea elevilor n'ar intra serios în joc.

Mintea ori cărui elev, chiar a celui mai harnic şi doritor de carte nu poate decât sau să se oboseasca daunându-i sau să reacţioneze neprimind ce i se oferă.

Nu sunt partizanul credinţii că elevii noştri se surmenează. Găsesc ei toate mijloacele ca să se apere dé asemenea neajuns. La aceasta îi împinge însă şi spaima muncii ce o are înainte, nu muncă productivă, de înţelegere sau împlinire, ci acea brută de memorizare a unor pagini cu sute de nume proprii străine, ori numiri sarbede.

Pierde însă scheletul bine înţepenit al culturii generale, principiile fundamentale pe care se bizuie adausul trainic de mai târziu.

Rămâne absolventul cu crâmpeie de cunoştinţe disparate, necimentate, ce pot naşte cel mult pretenţii, dar crează pseudocultura nefolositoare ori cui.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

X.

DEXTERITĂȚILE

Erau calul de bătaie nu numai la alcătuirea orarelor. Nu e departe vremea când se socoteau de prisos, un soiu de încurcă-lume între celelalte obiecte zise principale.

Noroc că mentalitatea asupra păstrării lor în program s'a schimbat. S'a înțeles că pot adăuga ceva la valoarea culturii individuale; pot procura mulțumiri uneori adânci și întăritoare. Ba pentru unul din ele s'a trecut peste cal, cu exagerările sporturilor felurite.

Să le luăm pe rând.

A arăta importanța muzicei în viața ori cărui om ar fi vorbă de prisos. Aduce atâta susținere sufletească în împrejurări uneori doborîtoare încât a o trata cu indiferență e a nega însăși esența omenească. Prezența ei în programele școlare corespunde unei necesități de bună echilibrare sufletească; poate avea o influență, trebue să aibă o influență asupra ființei omenești.

In ce fel ar trebui predată spre a ajunge susținătoare?

Nu toţi sunt înzestraţi cu darul de a cânta. A-şi îndrepta profesorul întreaga-i străduinţă de a găsi şi cultiva numai elemente corale, este o exagerare, deşi corurile bine întemeiate fac podoabă şcoalelor, lasă amintiri plăcute şi pot, prin continuitate, să facă să se desvolte simţul muzical.

Insă nu la aceasta trebue să se rezume influenţa muzicei ca obiect în şcoală.

Cineva nu are glas, nu are înclinare spre folosirea unui instrument. Poate însă urmări mai cu folos executarea unui concert, ştiind să citească partitura unei simfonii sau al unui cuartet. Citirea operelor muzicale, înţelegerea lor, ca şi citirea unei poezii, nu numai că deşteaptă interesul pentru executarea melodiilor, dar relevează fineţa, accentuiază tonalităţile, deşteaptă interesul în înţelegere. Această parte din predarea muzicei în şcoală este mai însemnată; ea intră în combinaţia complexă a plăcerii de a asculta muzica, îmblânzitoarea tuturor pornirilor.

Tot aşa e cu desemnul şi caligrafia. A te deprinde să scrii citeţ e una; a scrie caligrafic e alta. Scrisul e legat de structura organică a omului. Altfel n'ar exista graphologia.

A scrie cum trebue, deslușit, indiferent de cum sunt trase literile, prin perseverenţă ajunge obişnuinţă.

Cu desemnul e şi mai uşor. Ca la muzică, nu ori care elev are darul de a desemna, sau picta. A schiţa după cele văzute însă poate deprinde ori cine. Această deprindere intră între mijloacele nu numai de recreaţie în viaţa de mai târziu. Devenit obiceiu aduse

întărire observaţiei. Câteva linii trase corect, cât de simple, ţine locul paginilor de descrieri. Amintirile se înviorează prin ele. Evocarea unui tablou întreg poate fi deşteptată prin sumara deşi naiva schiţare.

In această privinţă socot că se întrebuinţează adese ori o metodă greşită în predarea desemnului, punând înaintea elevilor numai obiecte disparate, modele. Desemnul e unul din obiectele care se potriveşte de minune cu escursiile sau cu exerciţiul în aer liber. Se învaţă ochiul cu perspectivele, cu lumina, cu natura, iar obiceiul de a schiţa o casă, un copac, un gard, rămâne. Carnetul de însemnări, despre care am vorbit în altă parte, se completează cu paginele de schiţe.

In cele mai multe expoziţii şcolare de desemn, lipseşte dovada acestei îndrumări, care să arăte o preocupare metodică.

Tot ce se expune e sau însemnarea memoriei vizuale, sau jocul imaginaţiei bazat tot pe aducerea aminte. Imitările după tablouri ori schiţele altora capătă o variantă prea slabă spre a dovedi aptitudini de desemnatori. Din sutele de probe expuse vor răsare o schiţă după natură, trăsături cât de naive care să reproducă ceva din cele observate.

In drumurile elevului deprins să aibă la el un carnet de schiţe, se prezintă atâtea colţuri interesante, un arbore, o casă, o biserică, un stog cu fân, încât obiceiul de a le fixa pe hârtie, procură momente de deosebită plăcere şi satisfacţie. E un mijloc de a împrăştia chiar norii sufleteşti.

Şi gimnastica este socotită ca dexteritate. Dece? Dacă celelalte fac parte în adevăr din completarea culturii, prin desvoltarea părţii sentimentale, gimnastica pentru fiecare om e la urmă mai importantă decât averea, decât cultura cât de specială. Ea susţine armonica desvoltare a corpului, sănătoasa creştere a copilului. *Mens sano* nu poate fi decât *in corpore sano*.

A fost luată dela început ca disciplină minoră, numai din vina neînţelegerii asupra importanţei ei în viaţa omului, a ori căruia.

Din cauza aceasta şi metoda în predarea gimnasticei era greşită. Sau ceasul de gimnastică se petrecea în mişcări desordonate, numai spre a-l împlini, sau la aparatele comandate în Suedia se deprindeau unii elevi cu acrobaţia.

Nu mi-a fost dat să cunosc absolvent de liceu, care convins de importanţa mişcărilor corporale, ritmice şi cu chibzuială predate, să fi rămas cu bunul obiceiu de a le face în fiecare zi, pentru menţinerea sănătăţii, elasticitatea muşchilor şi eliminarea toxinelor zilnic adunate în corp.

Predată cu pricepere, făcută ca să i se înţeleagă rostul, gimnastica ar fi cel mai de samă bun câştigat din obişnuinţa celor 8 ani de liceu. Conjugările greceşti se evaporează, la urmă şi trigonometria se uită. Gimnastica e un câştig pentru toată viaţa, dacă i se lămureşte rostul ei în educaţie.

XI.

PREMIILE

Să fie numai depărtarea amintirii care dă zilelor copilăriei o aureolă de lumină duioasă?

Scriind aceste rânduri, evoc ziua aşteptată a Sfântului Petru. Nu-mi găseam astâmpăr. Cu nerăbdarea credinciosului care aşteaptă să sune clopotul dela biserică, aşa mă cuprindea nerăbdarea ceasului la care îmi era îngăduit să mă duc la serbare. Deşi destul de lung drumul până la primărie unde avea loc împărţirea premiilor, sburam spre ea nu altăceva. Sfios şi cu bătăi de inimă pătrundeam în sala împodobită cu steaguri şi ghirlănzi de frunze de stejar. Şi pentru mine era podoaba ca şi pentru ceilalţi ca mine, mai fericiţi, căci aveau părinţi, care-i întovărăşau. Unde te întorceai nu vedeai decât feţe vesele, priviri aprinse. Fanfara care deschide serbarea era imnul de biruinţă din Simfonia lui Beethoven, înţelesă mai târziu.

Când am urcat cele câteva trepte pe estradă, mă socoteam în al nouălea cer. Cei dela masa din mijloc, primar, prefect, director, căpătau, în ameţala fericirii,

mistice înfăţişări. Inima svâcnea în piept. Iar când scoboram în sală cu cărţile subţioară şi cu sensaţia neştearsă a mângâierii pe obraz de către unul din comitet, lumea devenise alta pentru mine.

Bucuria mare mă aştepta şi acasă. Bunica, fiinţa blândă care m'a crescut în locul părinţilor, mă aştepta nerăbdătoare'n portiţă. Mă sărută cu drag, ca şi când i-aş fi adus cine ştie ce dar. O văd şi acum după aproape 60 ani. Umbla rădioasă, ca titirezul. Nu ştia ce să-mi facă. In cinstea mea tăiase „viţelul cel gras", una din puţinele găini din mica gospodărie. Raza de soare ce a străbătut în odăiţa noastră scundă ne-a luminat şi încălzit sufletul. Am fost împreună fericiţi.

Desigur că şi în casa celorlalţi colegi a stăpânit aceiaşi bucurie, adusă de ziua premiilor, a cărei amintire a rămas neştearsă după atâţia ani.

Progres ori regres însamnă înlăturarea zilei de încununare a unui an de muncă?

Mai pe urmă bătu vântul reformelor. Fabricele pedagogice din străinătate trimeteau din belşug produsele lor. Se putea să rămânem în urmă? Fără să se cerceteze cauzele care au determinat acolo rigide legi pedagogice, fără să se studieze mai amănunţit dacă ideea surmenajului intelectual se aplică la noi, în condiţiunile muncii din şcoalele noastre, s'au desfiinţat examenele de sfârşit de ani. Erau prea ostenitoare pentru copiii vlăguiţi de peste an. Li se storcea ultima putere. Repetirea sumară a lecţiilor părea

inutilă, deşi întărea cât decât cele căpătate cu lipsurile urmate de „chiulul" tras prin frecvenţă neregulată. S'au şters examenele integrale ca de prisos; nu s'a păstrat o vreme nici măcar tezele la limba română, ceeace dădea oarecare importanţă înlăturării cusurului ce se aduce necontenit că ies copiii din şcoală fără să ştie a scrie româneşte.

Treceau copiii din clasă'n clasă, pare că păşeau numai pragul dintr'o odaie în alta, până ce-şi asvârle pălăria'n vânt, când închide uşa ultimei încăperi. Nici o svâcnitură de inimă nu-i făcea să se oprească puţin în loc, să regrete trecutul, să se bucure de noutatea zilei de mâne.

La fel s'a întâmplat şi cu premiile. Au fost o bucată de vreme înlocuite prin afişul lipit la poarta de intrare a şcoalei în care se arăta situaţia de sfârşit de an.

Se zicea că premiile înteţesc ambiţiile, istovind forţele slăbite. Că trebue să se deprindă copiii ca răsplata muncii să o afle în ei, în mulţumirea lor, ca şi când aceasta ar înlătura îndemnul de întrecere. S'a uitat că tot omul, ori câtă de înaltă i-ar fi situaţia socială şi culturală, se simte mulţumit de măgulitoarele aprecieri ale lumei înconjurătoare. Emulaţia muncii se bizuia pe satisfacţia omului, sub orice formă dată, că-i e recunoscută munca. Ceeace e permis omului matur, stăpân pe sine, e oprit pentru copilul care aşteaptă cu deosebită emoţie ziua răsplătirii muncii, o sărbătoare ce însamnă o crestătură adâncă pe răbojul vieţii.

Dar ziua premiilor nu trebue socotită numai ca o clipă de emoţiune încurajătoare pentru elevii sârguincioşi.

Ea are o latură mult mai însemnată în raportul dintre şcoală, profesor şi părinţi. Iarăşi deducerile nu trebuesc trase din acele şcoli cu venituri mari, cum sunt în capitală, ci dela foloasele trase pentru şcoala din provincie, din satul modest.

Ziua de premii e un prilej de a aduna în jurul şcoalei pe părinţi şi rude; pentru director de a vorbi despre foloasele şcolii.

Defectele serbării, chiar dacă se constată, sunt acoperite de foloasele aduse. Un cuvânt cu dragoste părintească spus de director celui premiat, e un gest de câştigat nu numai inima copilului, dar şi a părintelui. Intre şcoală, profesori şi părinţi se stabileşte un simţimânt comun de prietenie şi solidaritate, care nu poate fi stricător, în împrejurările dela noi.

Dar mai e ceva, tot ţinând samă de condiţiunile noastre şi nu luându-ne după ceeace e pe aiurea, mult deosebite de noi. Ziua premiilor însamnă şi cinstirea cărţii. Cartea primită e citită, e păstrată. Ea străbate ca o rază de lumină în casa în care poate nu se cunoaşte obişnuinţa cărţii. Şi azi păstrez cele două volume din cronicele editate de M. Kogălniceanu ca o icoană scumpă a fericirii din copilăria necăjită.

Pe atunci nu erau cărţi potrivite pentru copii şi premii. Nu existau comitete şcolare bogate, nici chiar taxe spre a cumpăra cărţi scumpe şi alese, cum e azi.

Se dădeau ce se primea în dar, tipărituri oficiale sau ce se cumpăra de ministere. Şi totuşi prilejeau bucurii; dădeau valoarea cărţilor şi îndemn de a citi.

Azi pot fi alese, alcătuind începutul unei biblioteci individuale.

Din toate punctele de vedere: fast, emoţie, emulaţie, amintiri, ziua premiilor n'ar trebui ştearsă din încheierea unui an de muncă.

O tradiţie plăcută nu strică să se întemeieze în furtuna necontenitelor schimbări aduse vieţii şcoalelor.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

XII.

BIBLIOTECILE

In vara trecută m'am aşezat pe o bancă umbrită din frumosul parc dela băile Govora. M'am aşezat pentru odihnă, dar şi din curiozitate. Pe aceiaşi bancă stătea o elevă de şcoală — după uniformă — şi cetea o carte. Atât de rar ce mi se întâmpla să văd un elev cu cartea'n mână, încât curiozitatea era lămurită.

Intru în vorbă cu eleva, o fată desgheţată a cărei figură arăta o preocupare intelectuală, după atenţia ce o dădea cititului.

Cetea o lucrare de Dekobra, în traducere românească.

— Ţ'a indicat-o cineva, o întreb?

— Nu; din întâmplare am găsit-o.

— Te interesează, într'o măsură?

— Drept să vă spun, nu e prea pe placul meu, dar neavând altă carte, o cetesc pe aceasta.

Era o elevă din ultimele clase ale unui liceu de stat.

Fără sfială şi cu toată sinceritatea răspundea întrebărilor mele.

Aflai astfel, deşi nu era o excepţie, că la şcoală

există o bibliotecă, dar că nu e prea folosită. La întrebarea mea dacă profesoarele au obiceiul să recomande elevelor ce anumite cărți potrivite să citească, s'a uitat la mine așa de curios, ca și când aș fi întrebat-o ceva despre lună. A dat din cap hotărît, negativ.

Vroiam să aflu ce mă interesa mai îndeaproape. La Cartea Românească conduc o bibliotecă numită „Cunoștințe folositoare", cu cărticele de câte 32 pagini, lesne de cetit „dintr'o sorbitură". Subiectele tratate sunt variate, din știință, geografie, cele mai multe relative la țară. In deosebi dădusem oarecare însemnătate biografiilor, nu numai a literaților cuprinse obișnuit în voluminoasele cărți de citire, cât mai ales a foștilor elevi din diferite licee, care au ajuns la o vază științifică (*Gh. Țițeica, V. Pârvu,* etc.).

Imi ziceam că nu e rău ca elevii școlilor respective să cunoască pe colegii lor înaintași; cine știe? se întâmplă și le calcă pe urmă. In orice caz pot deștepta în sufletul lor o mândrie folositoare în legătură cu școala la care învățau. Aceste cărțulii sunt însă ieftine. Librarii n'au nici un interes să le dea cătare. Rămâne în sama profesorilor să atragă atenția asupra unora dintre ele, care le-ar fi părut mai potrivite.

Am întrebat-o pe elevă dacă în cursul celor 7 ani de școală vreo profesoară le-a recomandat citirea unei asemenea cărticele. Nici pomeneală! Fu pentru mine un duș rece când se dovedi că biata elevă nici n'a auzit de existența unei asemene biblioteci, care durează de vre-o 20 ani.

— In biblioteca școalei nu se află?

— N'am văzut-o.

Am crezut-o, căci pe unde am avut şi eu ocazia să vizitez biblioteci şcolare, cu dulapuri de stejar, cu mii de cărţi, în mare parte străine, n'am dat peste colecţia „Cunoştinţe folositoare. De altfel nu e de mirare. Mi s'a întâmplat să văd biblioteci bogate la şcolile din Capitală în care dacă exista dicţionarul Larousse în ediţii diferite, nu am întâlnit „Dicţionarul enciclopedic Cartea Românească" singurul dela noi asemănător Larousse-ului. Aducea miros de opinci alăturea de pieile de antilopă. De altfel mi s'a întâmplat să nu găsesc nici colecţia „Natura" fie şi ca încurajare, deşi „La Nature" stătea în mare cinste, în colecţii anuale legate.

Vedeai din acestea nu atât indiferenţa pentru ce e tipăritură românească, cât neîncrederea în ea, ceeace e mai periculos.

Ar fi de un deosebit interes dacă la Ministerul culturii naţionale ar exista un directorat al bibliotecilor şcolare; s'ar face o anchetă riguroasă asupra tuturor cărţilor aşezate uneori în dulapuri scumpe existente la multe şcoale româneşti.

Fără doar şi poate numărul cărţilor străine precumpăneşte. E firesc, se va răspunde. Se poate pune'n cumpănă Universul întreg ca un biet petec de pământ, unde cultura a străbătut atât de târziu?

Nu e aşa de firesc, s'ar răspunde, când prin biblioteca şcolară se urmăreşte un anumit scop: îndrumarea sufletului copiilor spre ceeace este mai de samă în producţia românească.

Slava Domnului; pentru atracția nu numai către capodoperile străine se îngrijește toată lumea, librăriile în primul rând, reclama prin ziare și reviste și mai presus familia.

E un păcat vechiu acesta, care a căpătat putere de tradiție greu de desrădăcinat. Il găsim pomenit și în Ortografia lui *Diaconovici-Luga*, profesor bănățan de origină olteană.

„Creșterea de acuma nu alege pentru noi așa cărți, care ne vor învăța temeiurile cele mai bune și mai adevărate ale virtuții, și ale înțelepciunii, ci mai cu samă acele cărți care se văd a fi mai bine franțuzește și grecește întocmite și întru acest chip au umplut fantazia noastră cu deșarta trudă a celor străini".

sau:

„Apoi totuși, unii, țin de oameni luminați și slăbiile străinilor le socotesc a fi mai prețuite, decât modestia sau smerenia cea țărănească".

Nu ne putem desbăra de acest obiceiu, măcar că tot ce s'a scris în românește e diferit de ceeace există în 1821.

Chiar în biblioteca elevilor de curs secundar de pe vremuri, înființată cu gând bun de către Casa Școalelor, după relatările D-lui *O. Ghibu*, din cele 2652 cărți majoritatea sunt străine.

In afară de această anomalie dăunătoare pentru îndreptarea sufletului elevilor către ce este al lor, mai dăinuește alta, chiar în categoria cărților românești.

Aproape numai operele literare sunt puse la înda-

mâna elevilor, înțelegând prin acestea: romane, nuvele, poezii. Indrumarea cere să fie completă. Literatura nu este singura suficientă pentru întemeinicirea unei culturi generale, după cum nu toți elevii unei școli, pot fi socotiți drept candidați spre producții literare.

Cărți cu subiecte științifice sunt obișnuit omise din bibliotecile școlare, chiar de clasă. Intre cele socotite în această categorie se înțeleg mai mult descrierile de călătorii decât cărți de popularizarea științii, care pot atrage copiii în formație spre îndeletniciri practice ori spre cunoașterea realităților în mijlocul cărora au de trăit.

E dreptul că vina este și a profesorilor de științe care se desinteresează de lecturile elevilor. Aceste sunt lăsate mai mult în sama celor de limba română. Acest fapt se oglindește mai bine în revistele școlărești, în care rar se vor găsi recenzii ori comunicări din domeniul științific.

Intrebarea este: Ajunge să fie îndeplinită o formă prin adunarea de cărți felurite în dulapuri sau chiar într'o odaie cât de spațioasă, cu pretențioasa însemnare deasupra ușei: bibliotecă?

Cred că nu. E la fel cu materialul didactic bogat, dar rămas mai mult ca o expoziție de modele ori aparate felurite, nefolosite la timp.

Principiul libertății de alegere numai de către copii și într'o școală în care educația e la baza funcționării ei, nu cred că este cel mai fericit, ba îl socot ca negarea scopului școalei.

Chioşcurile de ziare şi tutungeriile cu expunerea cărţilor de specula, din păcate tolerate peste măsură, cu subiecte ademenitoare, scrise ori traduse de orice analfabet, devin concurentele distrugătoare bibliotecilor şcolare.

Copilul se repede la ce vede şi acasă, dacă aici se mai citeşte. Cinematograful îi este adeseori indicatorul.

Haosul îl cuprinde, desorientarea îl stăpâneşte. Socot că nu e bine pentru majoritatea copiilor, căci, ca în toate, excepţiile nu intră în joc.

E nevoe de o conducere sistematică. Nu degeaba pe aiurea se orânduesc cărţile apărute după vârstă, după evoluţia înţelegerii, după aptitudini.

E o tendinţă firească la copii ca şi la tineretul mai înaintat, de a întinde mâna spre o carte adesea neînţeleasă, dar ademenitoare. Mi s'a întâmplat să întâlnesc elevi din ultimele clase, care abia posedă noţiunile elementare de cunoştinţi ştiinţifice şi se reped lacomi să citească lucrări de sinteze, prea adesea cu ipoteze îndrăzneţe, săvârşite însă de învăţaţi ca ultimă producţie a lor. Se naşte în mintea tânărului un amestec de real şi imaginar, de interpretări greşite, în orice caz o pretenţiune prematură de a încerca sboruri peste puterile lui. La urmă îi e pierdută truda, uneori târziu, când nu mai poate reveni la urcuşul firesc al cunoştinţelor, care formează treptele spre înţelegerea întregului. Devin rătăciţi, înfumuraţi, de un savantism precoce, neîntemeiat, împrumutat pe deantregul, deşi cu amăgirea că

e al său, propriu. Aşa rămân şi mai târziu, neproductivi, sau mereu sprijiniţi pe cârje.

O metodică îndrumare a elevilor spre cetit este astfel necesară, singura folositoare şi chiar salvatoare. Nu există la noi o preocupare în acest sens. Incercări s'au dat la iveală, dar o sistematică punere la punct, mai ales din ceeace avem noi tipărit, nu cunosc. N'am pretenţia însă să cunosc tot ce s'a tipărit în acest sens.

Intâmplător am dinainte atât de interesanta carte, ca îndrumătoare teoretică, a D-lor *D. Murăraşu* şi *Dan Simionescu*, intitulată „Lectura particulară şi Biblioteca şcolară", făcând parte din folositoarea colecţie „Biblioteca liceului românesc" de sub direcţia D-lui *I. C. Petrescu*.

Dela pagina 60 se dă o listă de cărţi, pe clase. E o încercare necompletă, după mărturisirea chiar a autorilor, căci nu cuprinde toate laturile unei îndrumări spre desvoltarea spiritului omenesc, dar mai ales al celui românesc.

Observaţiunea făcută mai sus, se aplică şi la această listă. E necontenita preocupare de latura literară. Partea ştiinţifică lipseşte cu totul, după cum lipseşte tocmai ceeace trebue la noi mai mult de intonat: Cunoaşterea condiţiunilor locale, pământ şi oameni de la noi.

Poate greşesc exagerând această latură. Noi pe noi puţin ne cunoaştem; noi despre ceeace putem realiza pare că ne e ruşine să vorbim.

Trebue să intonăm mai mult asupra noastră. Alte popoare aşa fac, pentru a sădi iubirea de ţară şi mai

ales încrederea în seriozitatea celor săvârşite de ai lor. Merg chiar până acolo încât altă lume decât a lor nu e ţinută'n samă. Adam era al lor. Exagerarea desigur că nu e bună pentru noi; nu avem temeiul să o întrebuinţăm ca metodă educativă. Dar nu e bună nici nesocotirea energiilor noastre, care s'au sbătut adesea în greutăţi mari, spre a săvârşi fapte de multe ori tot atât de importante ca şi ale altora.

Lipsa aceasta de pregătire din şcoală a considerării sbuciumului nostru, a ceeace este al nostru mai scump decât al altora, are urmări în viaţa individuală de mai târziu. Ceeace se referă la noi nu găseşte loc în bibliotecile cărturarilor noştri nespecialişti şi cărturari de elită ca şi în acelora de mai joasă treaptă.

Imi e greu dar n'am ce face. Cunosc faptul mai îndeaproape şi de aceia îl repet ca exemplu.

Am tipărit însă din 1929 două volume de biografii, în vederea educaţiei tineretului nostru, deci fără pretenţii de studiu psihologic ori de altăceva prea înalt. Am rămas profesorul mulţimii, celor tineri ori mai în vârstă. In primul volum — Străinii — am luat drept exemplu marele figuri universale, nu pentru a orbi prin alegerea lor, ci pentru a dovedi că... geniul nu e numai inteligenţă, ci mai ales muncă, muncă şi iarăşi muncă din greu, dusă cu răbdare şi cu voinţa de a săvârşi.

Am scos cel de al 2-lea volum, despre Români. O îndrăzneaţă apropiere, s'ar putea spune. O firească comparaţie mi-am zis. Insuşirile poporului meu nu

sunt mai scăzute, decât ale altora, care au trăit mai favorizate în timp şi mai ales în spaţiu.

Reprezentanţii lui aleşi nu sunt lipsiţi nici de inteligenţă, nici de străduinţă, nici de răbdare. Ar fi putut produce ca şi cei străini; au produs unii, dar cu sforţări eroice.

Un Eminescu, un Iorga ş. a., pot fi amestecaţi, fără scădere, printre ori care elemente străine în vază. Ce le-a lipsit multora ca să producă, mai mult? Ceeace străinii au posedat din plin: mediul favorabil, îndemnul biciuitor, înţelegerea şi sprijinul alor lor.

Ei bine; cele două volume de biografii scrise, bine sau prost de acelaş autor, au avut cătare deosebită. Cel cu străinii s'a răspândit mai repede şi mai larg; cel cu Românii a rămas hăt în urmă. Unul a ajuns la a 8-a ediţie, pe când celalt abia s'a urcat la a 5-a ediţie în acelaş spaţiu de ani.

Dece? Interesul pentru ce e străin a fost mai mare, căci şcoala aşa ne deprinde.

Şi aşa e în toate. Socotelile din librării, pe care întâmplător am avut prilejul să le urmăresc mai îndeaproape, sunt convingătoare. Tot ce se referă la Ţară şi la Neam, abia mişcă. Ediţii în număr restrâns de exemplare aşteaptă ani spre a fi terminate.

Când am întrebat pe o doamnă, a cărei bibliotecă ocupă un perete întreg, dacă a cetit *Baltagul* de *Sadoveanu*, puternică evocare a energiei, voinţii şi sacrificiului sătencii române, a dat din umere, uimită. Nici nu auzise de existenţa volumului. Instrăinarea

o izolase complet de mediul ei, de şi se trăgea din neam boeresc, dar avu o educaţie înstrăinată.

Nu; problema bibliotecii şcolare şi a îndrumării metodice a şcolarilor spre cetire nu e încă rezolvată la noi. E în faza dibuirilor şi a influenţii măsurilor luate aiurea, fără să ne gândim la specificul nostru, la condiţiunile proprii. Teoretic suntem pentru concentrarea problemelor şcolare către interesul local; practic ne vine mai uşor să luăm deagata, ceia ce nu se potriveşte întotdeauna nouă.

In această direcţie profesorilor de toate obiectele nu numai celor de limba română, le cade sarcina să se intereseze mai de aproape şi de cărţile ce se cumpără, dar mai ales de îndrumarea metodică a elevilor.

Nu e îndeajuns să recomande o carte; e necesar să se convingă dacă elevul a cetit-o şi mai ales dacă a înţeles-o. In acest chip să dă atenţia cuvenită cetitului, iar elevul apreciază interesul pus de ori care profesor pentru educaţia lui. Cu adevărat în acest chip, pe lângă lecţia din clasă, „profesorul educator trebue să deie elevilor săi suflet din sufletul lui", după cum cu atât adevăr se exprimă d-l Prof. *I. M. Raşcu,* care s'a ocupat cu mult zel nu numai de partea teoretică a problemei cetitului la elevi.

EXCURSIILE.

O greşită interpretare se dă excursiilor. Se socot numai drept corolar predării Ştiinţelor Naturale. Se mai înţeleg greşit şi în alt sens, legate numai de drum lung, depărtat de locul şcolii.

De fapt excursia însamnă exercitarea observării în în afară de zidurile clasei, pe lângă desmorţirea trupului. Observarea este înainte de ori ce exercitată prin excursie; e întărită prin noutatea celor văzute. Observarea îmbogăţeşte mintea cu noui cunoştinţi; deşteaptă sentimentul frumosului în suflete.

Se dă prea puţină importanţă obişnuinţei de a îndrepta privirea către ce e în jurul nostru şi de a atrage atenţia spre ceia ce se vede, putând deosebi ce e principal de ce e secundar, ce e caracteristic de ceia ce e obişnuit, ce e frumos de ce e banal.

Şi în această direcţie se face o greşală. Se crede că observarea este iarăşi la baza numai a studiului ştiinţific. E drept că joacă însemnat rol în cercetările ştiinţifice; agera observare a celei mai neînsemnate schimbări poate duce la încheieri de deosebit preţ. Dar spiritul de observare e necesar în ori ce altă activitate a omului, chiar a poetului socotit mai mult

drept visător, contemplativ, ori cu imaginație bogată. Agerimea vederii îi poate ajuta la evocării subtile. Nu mai vorbesc de romancierul care ține să puie acțiunea personagiilor sale în realitatea înconjurătoare.

In acest fel exercitarea observării, necesară tuturor, se poate desăvârși mai iute atunci când elevul e scos din încercuirea îngustă a clasei, a casei.

Pentru a o perfecționa însă, e nevoie de o metodică educație, tenace, perseverentă întâi asupra corpurilor care isbesc, apoi asupra celor mai ascunse până la cele mai imperceptibile, dar de o importanță deosebită.

Excursiile sunt cel mai bun prilej pentru exercițiul observării.

Mai e ceva care lipsește multora dintre noi. Darul de a însemna însemnările zilnice. Ne bizuim pe memorie; ea slăbește, ne înșală. Fenomenele observate sunt cu vremea deformate. Concretul devine fără contur; se schimbă cu vremea în legendă. Amintirile se încălcesc; nu mai au siguranța folosirei lor. Așa se lămurește că la noi Memoriile sunt un gen literar foarte puțin obișnuit.

Carnetul de însemnări, bazate pe observări este mijlocul inițial în căpătarea obiceiului de a însemna apoi faptele, evenimentele, vorbele.

Din școală se poate atrage atenția asupra acestui mare ajutor în viață, o deprindere care poate da rezultate minunate ori cărei activități omenești.

Ceia ce am constatat la sutele de elevi și eleve,

care mi-au trecut pe dinainte cu ocazia bacalaureatului, este lipsa legăturii cu realitatea şi mai ales slabul interes pentru cele întâlnite'n cale. Nici curiozitatea măcar de a afla nu este înteţită. Trec zilnic bunăoară elevele unei însemnate şcoli din Capitală, pe lângă Palatul şcoalei de arhitectură, fără să aibă dorinţa să se informeze ce fel de şcoală este. Nu cunosc numele străzii unde e şcoala, sau însemnătatea personalităţii a cărei nume poartă strada. Nimic. E pustiu în jurul lor, pe unde merg zilnic.

Excursia are darul de a desmorţi pe elevi din asemenea apatie care nu promite nimic bun pentru viitorul lor.

Astfel fiind, excursia se poate face în curtea şcoalei pentru observarea umilei păpădii dintre două pietre, dar care în întreaga ei fiinţă reflectează multe din simţămintele omeneşti, de la grija vieţii până la bucuria mamei.

Excursia se poate face nu numai de profesorul de Şt. Naturale ci şi de cel de desemn, la vre-un monument istoric cu linii arhitecturale armonice, ori cu înfloriturí de capiteluri.

Sunt copii de târgoveţi, din oraşele mari, care n'au văzut un sat, n'au păşit pragul unei gospodării săteşti. Iarăşi o preumblare de o jumătate de zi cu tramvaiul spre Tunari ori Pipera, îi poate pune în contact cu înfăţişarea gospodăriei unui sătean.

Excursia înseamnă vizitarea cu deamănuntul a Muzeului zoologic atât de bogat, a celui de alăturea, etnografic, cu minunate obiecte din viaţa satelor.

Nu e oare o lipsă totală de interes când elevi ce termină liceul n'au fost îndrumaţi să privească un tablou original al lui Grigorescu? Dacă s'ar face o anchetă amănunţită printre miile de elevi ai Capitalei nu ştiu dacă s'ar găsi 1 la sută care să fi avut ocazia să vadă reproducerea tezaurului de la Pietroasa — Cloşca cu pui vestită — a cărei reproducere se află într'un Muzeu din Capitală. Când am adunat materialul pentru a scrie cărticica „Excursii în Cişmigiu", de cum s'a împrimăvărat am vizitat frumoasa grădină, săptămână cu săptămână, spre a-i urmări variaţia. N'am întâlnit o dată vreun grup de elevi, nu conduşi, dar măcar trimişi să vadă minunatul peisaj, când pomii şi cireşii cu florile trandafirii transformă un colţ din grădină într'un tablou japonez.

La nevoie excursia poate fi înlocuită printr'un îndemn din partea profesorului spre observarea unui fapt demn de relevat.

Am auzit în viaţa mea şi profesori care obiectau: „Nu sunt plătit de cât pentru îndatorirea mea din clasă". Nici chiar corectarea caetelor acasă nu ar cădea în sama lui, dar încă ceasuri cheltuite pentru o excursie!

Să presupun că la rigoare e dreaptă argumentarea, faţă de insuficienta retribuţie a profesorului. Scopul urmărit printr'o excursie se poate îndeplini şi fără osteneala acestuia, de şi conducerea lui pricepută ar fi de mare folos.

Când eram elev al unui liceu din nordul Moldovei,

s'a întâmplat ca profesorul de Șt. Naturale, să fie suplinit o bucată de vreme de către cel de franceză, un polonez românizat, cu o largă cultură generală. Făcea lecții minunate, atractive. Intr'una din ele, venind vorba despre frumusețea naturii din ținuturile ecuatoriale, se oprește din explicare și ne atrage atenția:

„Să vă duceți pe strada X. In fața casei lui V. veți vedea acum în plină floare un copac din ținuturile calde: Bignomia Catalpa i se zice. Veți privi la o icoană de ce înseamnă podoaba florilor pe un copac". Urmă descrierea copacului și a florilor.

Ca un roiu de albine ne-am repezit după clasă la locul indicat. Trecusem dese ori pe lângă acel copac înflorit, căci era în drum spre grădina publică. Nu ne am oprit în fața lui, pentru că nimeni nu ne-a atras atenția. Acum l'am contemplat mai îndeaproape. A fost o clipă, care a lăsat urme neșterse în sufletul nostru.

Am făcut o excursie, fără profesor, dar după îndemnul lui. In lecțiile următoare a întrebat cine a fost, ce a văzut, dând lămuriri întregitoare. Și acum îmi stă în minte mândrul port al arborelui cu flacările sutelor de flori pe candelabre numeroase.

In anul când am vizitat mai des Cișmigiul s'a întâmplat să înflorească un arbore exotic „Pacolonio", cu minunate flori liliachii. Nu înflorește în toți anii. Iarăși n'am văzut un elev stând în admirație în fața lui, după îndemnul unui profesor.

Măcar în acest fel profesorul de ori ce obiect,

poate îndruma fără osteneala umbletului pe elevi, deşteptându-le curiozitatea, dar cercetându-i dacă a urmat îndemnului. Un monument istoric, casa unui scriitor vechiu ori actual, un zid ros de vreme etc. etc., ori ce poate împlini cunoştinţele asupra apropiatului se poate căpăta măcar prin acest sistem de excursie, în înţelesul strict.

Nu mai vorbesc de excursiile geografice şi de Şt. Naturale făcute chiar în curtea multor şcoale sau în locurile virane, slavă Domnului, pretutindeni în abundenţă.

Marele geograf cu renume mondial. *A. Penek* de la Universitatea din Viena, ne-a demonstrat formarea văilor, acţiunea apelor curgătoare, peisajul de dune, la o movilă de nisip dintr'o carieră din împrejurimile Vienii. Legile geografiei fizice ni le-a stabilit la acea movilă; forţa de prefacere era bătul de excursie. Natura îşi aplică legile ei la fel ca să scu!pteze măreţia munţilor, ca şi noroiul de pe o cărare de câmp. Fotografii mărite luate din sgrumţurii drumului uscat, reproduc peisagii măreţe muntoase.

Bine înţeles că excursiile de o jumătate de zi, de o zi, făcute în plină natură, atât de uşoare mai ales în oraşele de provincie, sunt cele mai recomandabile. Nu făcute de un singur profesor, ci pe cât posibil de mai mulţi profesori ai clasei. Ar fi ocazia cea mai nimerită prin diversităţile observaţiunilor, în natură şi printre oameni, pentru a sădi în mintea elevului că viaţa e una şi aceiaşi, complecsă dar şi unitară, iar obiectele învăţate nu sunt cutii separate

unele de altele, cu surprize deosebite, ci ca încăperile din aceeaşi clădire, în legătură unele cu altele.

Predarea cursurilor fără excursii — nu kilometrice — n'are nici un înţeles. Sunt piese dintr'un muzeu şi nici de cum cimentarea variaţiilor într'un ansamblu hotărît, persistent şi neuitat.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ACTIVITATEA EXTRAȘCOLARĂ A PROFESORULUI SECUNDAR

Profesoratul, de ori ce grad, este un apostolat nobil. Așa se spune, cel puțin la zile mari. De fapt așa și este, judecând nu numai în abstract.

E un apostolat, căci profesorul are menirea de a da valoare energiei dormilânde sau în germene, pregătind-o a fi efectiv producătoare sau chiar creatoare. In exercitarea datoriei sale cuprinde ceva nobil, tocmai pentru că rezultatul coordonat al tuturora e asemenea al artistului care schimbă blocul brut de marmoră în statuia impunătoare. Așa ar fi să fie, luând lucrurile în esența lor.

Totuși e ceva din toate acestea, căci altfel școala nu ș'ar avea nici un rost în omenire și nu s'ar pune atâta preț pretutindeni pe ea.

E netăgăduită, importanța școlii în mersul civilisației și al culturii omenești în genere. Ar fi banal a insista.

Profesorul este deci agentul sub a cărui influență școala face să progreseze un neam, neamurile toate.

I se cer pentru aceasta anumite însușiri. Cea dintâi e să nu-și îndeplinească de a sila datoria. Ar fi

păcat de munca lui; păcat de cei pe care-i învaţă. E sămânţa care cade pe piatră.

In al doilea rând e necesară însufleţirea. Mare lucru e profesorul, care ştie să înteţască scânteia din sufletul copilului, schimbând-o în flacăra care pâlpâie viaţa întreagă. Sunt atâtea exemple şi de la noi, de profesori care trăesc în amintirea elevilor prin căldura comunicativă a lecţiunilor „cu foc" predate.

Ştiinţa vine în ultimul rând. Multă ştiinţă strică, pentru că înşală şi pe profesor şi pe elev. Pe profesor pentru că se socoate savant de şi e numai magazin; pe elev pentru că se deprinde cu o pseudocultură, mai dăunătoare ca pretenţii de cât incultura prin natura însăşi a condiţiunilor în care primeşte învăţătura.

Profesorul care posedă, sănătos şi sigur, principiile călăuzitoare în ştiinţa lui, în întregimea lor, şi care are darul, ce poate fi căpătat, de a le preda cu căldura care dă colorit ademenitor noţiunilor, ar represinta idealul apostolului nobil. Prin chibzuiala aplicării acestor condiţii principale se poate căpăta maximum de „randament", necesar creării unor elemente care mai târziu pot deveni în adevăr „de elită", cum obişnuit să pune în sama celor ieşiţi din şcoalele secundare.

Dar iarăşi revenim la condiţiunile apropiate, ale noastre, care nu sunt aceleaşi, cu ale altor neamuri mai evoluate.

Suntem cum suntem, nu din lipsa calităţilor in-

trinseci, ci pentru că ne aflăm încă, din cauza neprielniciilor, la primii paşi din evoluţia sănătoasă generală.

De regulă să insistă mai mult asupra satelor. Acolo e ceaţă deasă, se spune cu adevărat. Cine are datoria de a munci la subţierea ei? Învăţătorul-preotul. Deci lor li se cere şi o activitate extraşcolară, socială, culturală,, economică. Am arătat aiurea[1]) că aşa trebue să fie, chiar cu un surplus de ostenceală. Starea ţării îl cere; era sacrificiilor personale nu este numai în vreme de războiu.

La oraşe e altfel? Nu prea.

Oraşele noastre în care funcţionează şcoli secundare, în majoritatea lor n'au trecut în totul peste stadiul satului, de cât doar prin îngrămădiri de administraţii felurite, care le dau un tipar deosebit. In multe oraşe mahalalele cu gospodării rurale, în care plugul încă se numără printre instrumentele folosite, ocupă o întinsă suprafaţă, iar locuitorii lor nu sunt prea depărtaţi în cultură de săteni, de cât doar că folosesc mai des citirea ziarelor. Biblioteci publice ademenitoare aproape lipsesc; unde există, de formă, stau mai mult închise.

Cultura până la abstractul cristalului curat, vine alăturea şi de analfabetismul integral; civilizaţia occidentală din unele case se învecineză cu arhaismul încă păstrat în altele.

---

1) I. SIMIONESCU. *Scrisori către învăţători.* „Cartea Românească". Bucureşti 1943.
I. SIMIONESCU: *Scrisori către un preot,* idem. Buc. 1943.

In asemenea condiţiuni o acţiune colectivă de îndreptare, de aducerea generală a orăşenilor măcar spre mijlocia sănătoasă, se impune şi în oraşe ca şi la sate.

Deci în această privinţă şi mare parte din oraşe are nevoie de o înteţire spre lumină, mai ales în ce priveşte interesul pentru ţară şi ale ei nevoi. Une ori populaţia astfel alcătuită a oraşelor este altoită cu lucrători de diferite categorii, din industrii particulare sau ale statului. Pe lângă o slabă cultură a acestora, ca şi a sătenilor, sunt mereu în pericol de a fi influenţaţi de curente politico-sociale, adesa ori dăunătoare liniştei şi întăririi ţării. Vântul aducător de miasme otrăvitoare sufletului prea adesa bate în asemenea categorii ale populaţiei orăşene, provocând periculoase mişcări, mai periculoase prin incultura dominantă.

Dar şi cei din oraşe socotiţi prin situaţia lor ca formând pătura subţire, conducătoare, nu sunt întotdeauna conştienţi de menirea lor. E deajuns să ne amintim vremurile apropiate când forfota politică îi cuprindea, infiltrându-le o desorientare puţin folositoare binelui obştesc.

In sama cui ar putea cădea chemarea tuturora spre atenţia ce trebue dată scopului de viaţă omenească, într'o ţară în formaţie? Indicaţi la această orientare sufletească necesară tocmai prin faza de evoluţie în care ne găsim, sunt în primul rând profesorii. Prin pregătirea lor, prin preocupările lor dăscăleşti, lor le cade sarcina unei activităţi extraşcolare de îndru-

mare a concetăţenilor lor spre zări de mai multă lumină mintală şi sufletească. E o cheltuială de energie şi vreme, pentru care e dreptul că nu sunt plătiţi, dar care represintă sacrificiul cerut de la ei mai mult decât de la alţii pentru binele obştesc. De la ei să aşteaptă, logic, darea bunului exemplu, iniţiativa dar şi activă muncă, deşteptând prin aceasta şi celelalte categorii sociale din amorţeala dăunătoare în care zac. Prin ei, în jurul şcolii, s'ar crea un adevărat altar al orientării conştiente în viaţa colectivităţii oraşelor. Azi ici o luminiţă, mâine dincolo alta, amurgul se împrăştie. Nu avem îndeajunse îndatoriri cu şcoala? e refrenul obişnuit auzit destul de des din partea profesorilor.

Răspunzând unui articol al meu „Munca Tineretului", în care insistam asupra scurtimii timpului de şcoală, un stimat coleg din învăţământul secundar, profesor conştiincios, îmi răspunde făcându-mi socoteala timpului cheltuit cu îndatoririle de şcoală: pregătirea lecţiilor, predarea în sine obositoare, istovitoare, cercetarea temelor acasă etc..

Avea multă dreptate colegul, când scria că munca de un ceas a profesorului ca osteneală şi cheltuiala de energie nu este tot una cu ceasul plugarului sau al meşteşugarului. Nimeni nu poate contesta aceasta, de şi socoteala prea teoretică nu e generalizată. Timp liber mai rămâne. Dovezile se întâlnesc la tot pasul, prin ocupaţiuni altfel de cât cele şcolare.

Sunt de restrâns? Doamne fereşte. Unde e cu putinţă ca timpul liber al profesorului să fie folosit

pentru o muncă rentabilă, care să astupe golurile lăsate de o insuficientă retribuţie, ar fi ilogic şi neomenos de pretins altfel.

Viaţa celor mai multe oraşe este însă atât de lâncedă, încât timpul liber dela îndeplinirea datoriei mai adesa nu poate fi folosit individual.

In asemenea caz se aplică gândul la întrebuinţarea lui într'un chip oare care spre binele comun.

Mijloacele? Sunt cele încercate sporadic dar rar răspândite. Unde sunt slabe chemări; continuate cu perseverenţă pot aduce roade îndeajunse.

In primul rând sunt conferinţele organizate în jurul aşa ziselor Atenee.

Imi dau sama prin experienţă îndelungă că asemenea manifestaţiuni culturale pot să-şi aibă măcar un rost de trezire din amorţeală. Ajunsesem dela o vreme să mă îndoesc în eficacitatea lor. Totuşi n'aveam dreptate.

Imi mărturisau mulţi dintre ascultători la tânguirea mea asupra îndoelii resultatelor lor:

„Dacă n'ar avea alt rost conferenţele de cât să ne scoată din inerţie şi tot sunt bine venite. Chiar dacă cele auzite ar deştepta scurtă vreme interesul pentru anumite probleme şi tot e un câştig pentru noi. Când sunt ţinute cu însufleţire, conferenţiarul care ştie ce vrea să urmărească prin osteneala lui, ne apucă de piept, ne sgâlţâie, ne deşteaptă din somnolenţa spre care adesa mediul ne împinge. E o înviorare binefăcătoare; o sămânţă aruncată în suflete şi care nu totdeauna cade pe piatră sacă".

Când asemenea conferenţe sunt ţinute cu metodă, cu un fir conducător, perseverent şi cu continuitate, e cu neputinţă ca să nu lase urme.

Sarcina aceasta în primul rând revine profesorilor. Ei pot fi preoţii culturii, ai deşteptării naţionale, ploaia răcoritoare asupra plantelor gata să veştejască.

S'a îndeplinit de ei? Răsleţit, da! Ca o preocupare continuă, mai puţin. De multe ori mi se plângeau iniţiatorii ateneelor populare din altă categorie de cât a corpului didactic, că profesorii locali se ţineau într'o rezervă dăunătoare, fără măcar o contribuţie de sprijin, preţioasă.

In timpurile din urmă s'au înteţit alte mijloace, cum e tiparul. In multe oraşe apar ziare locale. Primesc câteva din ele din diferite părţi de ţară. Mărturisesc durerea. In prea puţine constat contribuţia luminată a profesorilor secundari locali. Dacă vorbirea cere poate un dar firesc, de şi exerciţiul crează organul stă scris între legile biologice, scrisul în liniştea odăii, nu cere de cât o oare care concentrare, care iarăşi prin exerciţiu poate uşor deveni obişnuinţă.

Dar activitatea laterală şcoalei e variată. Prin preocupări şi mai apropiate de specialitate profesorii pot pot da exemplul unei munci în afară de stricta-i îndatorire. Devine cercetător, modest de o camdată, în diferite direcţiuni. Arată şi altora folosul întrebuinţării timpului spre înclinări mai nobile care biruie moleşeala, contribuind astfel la cunoaşterea adese ori interesantă a regiunii în care trăesc.

Am auzit prea dese ori o obiecțiune curentă. Profesorul este atât de slab retribuit, încât are nevoie să-și îndrepte munca sa suplimentară către ocupațiuni cât de puțin rentabile, spre a adăuga ceva la înlăturarea nevoilor zilnice.

Dau perfectă dreptate celor care pot folosi timpul liber dela îndatoririle sale retribuite de stat, în direcția arătată. *Primum vivere deinde philosophare,* a fost și este adevărat.

Se întâmplă însă adeseori, când cu toată dorința de a desfășura o muncă rentabilă ajutătoare, nu se prezintă ocazia. Ce se face cu timpul liber? E în pericol profesorul și șade în acelaș marasm destrămător ca și mulți dintre ceilalți slujbași. Nu e păcat?

M'am întâlnit, mai dedemult, cu unul dintre bunii mei elevi, într'o gară din Moldova. Cât așteptam amândoi trenurile respective, am stat de vorbă. Se ducea voios să-și ia postul de profesor în primire, în orașul de unde se trăgea, unde își avea casa părintească.

— Ce ai să faci cu timpul liber?, îl întreb:

— Am să citesc; am să mă ocup de pomii din grădină.

— La altă ceva nu te-ai gândit? La ceva folositor și pentru ținutul din care te tragi?

Era un ținut de munte, dar și cu multe amintiri istorice.

Și-i desfășor un plan de activitate.

„Ești tânăr; proaspăt ieșit din laboratorul în care ai văzut multe. Ce ar fi dacă tinerețea plină de avânt

ai folosi-o altfel, pentru ca să nu fi chiar dela început prins în ghiarele hoinărelii, a jocului de cărți ori a taifasului de ceasuri întregi în vreo cafenea? Înjgheabă un muzeu regional. Singur ori cu elevii adună din județ ce poate avea o importanță locală. Azi un obiect, mâne altul, interesul crește, râvna se întețește".

Tânărul profesor mi-a ascultat sfatul. Și astfel a ajuns Profesorul *V. Ciurea* din Fălticeni să întemeieze unul din cele mai complete muzee regionale din țară.

A devenit stimat de concetățenii săi; a avut mulțumirea de a face pentru orășelul său o operă trainică, care atrage și-l face cunoscut. Interesul dela început a devenit patimă; obiectele îngrămădite deodată în strâmta încăpere a laboratorului din gimnaziu, transformat apoi în liceu, au fost mutate într'un local încăpător, cumpărat și cu ajutorul concetățenilor, mândri pe semnul de distincțiune căpătat de orașul lor, prin munca unui profesor secundar. Acesta la rândul lui a trecut din faza colecționarului organizator, în acea, firească, de cercetător, dând la lumină câteva lucrări interesante pentru județul său dar și pentru știința țării.

Când se vrea, se poate orice, dacă e pusă'n joc munca și vremea.

Dovadă sunt din fericire numeroasele excepții, unele strălucite prin ceea ce au produs. E păcat că Asociația profesorilor secundari nu îndeplinește o întă-

ritoare mărturie de ceeace au înfăptuit mulţi din corpul didactic secundar, în orice direcţie ar fi activat. Ar fi un frumos monument ridicat activităţii extraşcolare a profesorilor, în acelaş timp un răspuns răspicat celor care aduc învinuiri nedrepte întregului corp, luându-se după cazurile de inerţii, ori cât de multe ar fi ele. Dimpotrivă un asemenea catastiv documentat, pe lângă cinstirea celor muncitori, ar servi drept îndemn şi altora.

Sunt numeroşi buni profesori, care au lăsat vie amintire la elevii lor, unii dintre ei, prin dragostea, ştiinţa şi însufleţirea cu care făceau lecţiile, hotărînd chiar calea carierii alese de către elevi. Ei şʼau îndeplinit datoria cu sfinţenie, socotind catedra ca un altar de unde propovăduiau tot ce e înălţător şi mai trainic ca sentimente ori acţiune. De curând un înalt demnitar îmi povestea cu vădită emoţie nu numai de lecţiile înflăcărate ale lui *Ionescu-Gion*, cât de părinteasca lui purtare faţă de elevii săraci şi destoinici, chemându-i acasă la el spre mângâiere şi îmbărbătare.

Nu pe ei îi voiu pomeni aici.

Sunt mulţi însă care pe lângă buni profesori au fost şi vrednici pilduitori în acţiune.

Unii şʼau cheltuit energia, nʼar fi de amintit decât pe *Ion Roman* drept exemplu, ostenindu-se cu toată tragerea de inimă să ridice clădiri mândre pentru şcoala lor.

Alţii au contribuit prin munca lor să creieze modesta dar interesante lucrări în raport cu izolarea în

care trăesc ca şi cu lipsa mijloacelor de lucru inerente mediului.

Vor cita bunăoară pe *Gh. Finţescu* dela Iaşi, care ş'a luat drept câmp de cercetări grădiniţa lui de pomi fructiferi, dar stăruind cu pasiune a tipărit lucrări de samă în domeniul biologiei insectelor vătămătoare, lucrări publicate în Analele Academiei Române ori în revistele străine de specialitate. *I. Rick*, dela Iaşi, şi-a înscris numele la loc de cinste între geografi.

Tot drept muncă migăloasă dar cu pricepere săvârşită este marea operă a profesorului *M. Costăchescu* tot din Iaşi asupra documentelor din vremea lui Alexandru cel Bun, Petru Rareş, Ştefăniţă-Vodă de pe urma cărora a fost cinstit ca membru corespondent al Academiei Române.

Nu pomenesc de alţi profesori numeroşi cercetători, care au avut norocul să activeze în centrele universitare cu biblioteci la îndămână ori cu mijloacele de lucru ale laboratoarelor universitare, unde unii dintre ei funcţionează ca asistenţi ori preparatori; prin continuitatea muncii lor au ajuns conferenţiari ori chiar profesori titulari.

Mă gândesc la acei care au activat într'un centru mai puţin înzestrat, dar unde prin râvna lor au produs lucrări de samă. E un merit mai mare cerându-li-se voinţă, răbdare şi mai presus înflăcărare. Aşa e un *Bărcăcilă* dela T.-Severin, *Solomon* dela Tecuci cu preţioase lucrări de arheologie, *Alexinschi* tot dela Tecuci cu însemnate lucrări din zoologie. *Şt. Manciulea* dela Blaj; *N. Dragomir* dela Sibiu, *Şotropa* dela

Năsăud, etc., au dut însemnate lucrări de geografie, de istorie regională.

Unii, ca *V. Ciurea* dela Fălticeni, *M. Demetrescu* dela Craiova, *M. Stamatin* dela Piatra Neamț și-au îndreptat activitatea spre crearea de muzee prin colecționări proprii.

Mulți, *I. Popu-Câmpeanu* din Blaj, *T. A. Bădărău* din Iași ș. a. au folosit vremea liberă scriind lucrări de popularizare științifică.

Imi este peste putință să înșir o listă întreagă, de altfel nici n'am pretenție de a cunoaște activitatea tuturora, a acelora dintre profesorii secundari care dau bunul exemplu al unei activități extrașcolare. Rămâne, cum spuneam în sama Asociației profesorilor secundari să îndeplinească asemenea datorie față de corpul întreg.

Puținele exemple aduse sunt îndeajuns să arăte cât de variate pot fi preocupările serioase ale profesorilor secundari, în afara îndatoririlor lor de clasă.

Față de marele lor număr, față de pregătirea lor, contribuția lor la o activitate extrașcolară în orice direcție, ar putea desigur fi mai mare, dacă ar găsi un îndemn și chiar un sprijin din partea conducătorilor superiori ai culturii naționale.

Dorința nu le lipsește multora; împlinirea nu atârnă numai de pornirea individuală ci și de îmbierea încurajatoare dela mai marii lor, printr'o recunoaștere în orice fel, gradație de merite bunăoară, a folosirei muncii lor și în afara îndatoririlor de clasă.

S'ar înteți astfel elemente destoinice, pentru învio-

rarea unei culturi generale mai accentuată în raport cu nevoile multiple dintr'o fază de evoluție generală, pentru întărirea căreia sunt trebuincioase cât mai multe forțe de luptă.

Nu trebue de uitat că nu numai satele au nevoie de o ridicare spre zări mai senine. Orașele și ele trăesc fără vlagă. Au nevoe de trezire și îmbărbătare către o viață folositoare înălțării totale a neamului.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

XV.

INSTRĂINAREA SUFLEȚEASCĂ

Pare un paradox și totuși e o realitate.

Școala noastră, în deosebi cea secundară, de ea fiind vorba aici, nu a lucrat prin funcționarea ei destul de îndelungă, la înrădăcinarea cât mai adânc a realei dragoste de țară, care formează la toate popoarele substratul pe care-și înalță orice expansiune în deosebi spirituală. „N'am izbutit încă să o indicăm din stadiul fraziologiei naționale în acel al faptei naționale".

Nu vei deschide o carte franceză sau germană fără ca paginele ei să nu fie străbătute de mândria națională și fără să nu se pomenească aproape numai energiile naționale, care au contribuit la ridicarea neamului. Nu e vorba de acele forțe creatoare care trec peste granițele unei țări prin revoluția gândului lor sau a descoperirilor făcute.

E firesc să fie așa. Nu o fac numai din mândrie. Recunoașterea rodului muncii, scoaterea ei în relief, necontenita repetare, naște încredere în forța proprie, dă avânt altor energii să se desfășoare. Progresul se

bizuie pe o asemene cunoaştere a puterilor etnice.

Să presupunem din contra, cum e în bună parte la noi, că prin necunoaştere ori indiferentism nu se face în toate decât să imităm ce e străin, să lăudăm până la uitare de sine ce au săvârşit alţii, să nu pomenim decât nume străine. Nu se ajunge oare la o îndoială dacă suntem şi noi apţi să săvârşim ceva de samă? Nu ne cuprinde la tot pasul o bănuială asupra puterii noastre de creaţie? Nu ni se pare firesc într'una că locul nostru să fie în urma altora?

La această slăbire a încrederii în noi contribuie în bună parte educaţia copiilor noştri în şcoală ca şi în casa părinţilor.

Evoluţia noastră şcolară lămureşte până la un punct asemenea purtare; de inerţia ce ne-a cuprins n'avem putere să ne scuturăm.

Primele cărţi de şcoală, după cum am amintit, erau traduceri ori adaptările cărţilor străine, franceze mai mult, în care se cuprindea întâietatea dacă nu exclusivitatea neamului pentru care erau scrise. Noi am luat ce am găsit în ele. De aici bunăoară parte însemnată rămasă în programa noastră de istorie din viaţa Ludovicilor francezi a căror isprăvi le învaţă elevul român aproape ca şi cel francez. Şi altele la fel. De aceia exemplificările mai toate le luăm din Franţa, apoi din Germania.

Trăiesc elevii noştri în apoteozarea ţărilor şi a neamurilor străine, după a căror manifestaţie ne orientăm mai în toate. Cresc în atmosferă înstrăinată, respirând-o. Ne otrăvesc sufletul pe nesimţite

până la anihilarea conştiinţei că existăm şi noi, că în trecutul nostru se găsesc destule însemnate evenimente şi fapte, destui oameni a căror energie nu e mai prejos de a altora.

„Căci şcoala noastră exotică" scrie *Şt. Zeletin* unul din puţinii profesori secundari care s'a ocupat mai în amănunt despre Naţionalizarea şcoalei, „şi-a luat misiunea nefastă, de a ne lipi de mici pe ochii spiritului o pereche de ochelari coloraţi, cu care ne vedem ţara veşnic altfel, decât ea este în fapt".

Geografia României hăt târziu îşi găseşte locul de cinste în programa chiar universitară. Asupra poporului nostru cu toate însuşirile lui pozitive, nu se vorbeşte decât întâmplător. Când se dau exemple de eroi ne ferim să le alegem din cei pe care i-am avut. Când se face istoricul aeroplanelor ocolim ca de o scădere a pomeni de un *Vuia* percursorul aeronauticei de azi sau de un *Vlaicu* îndrăzneţul sburător peste munţi.

Aşa e în multe. Nu le mai repet, fiind scrise şi aiurea[1]). Cercetează podoabele claselor noastre. In faţa elevilor stă într'una drept exemplu de artă, tablourile monumentelor măreţe de pe aiurea. Nu vei găsi decât întâmplător pe ale noastre, dela gingaşa biserică Trei-Ierarhi dela Iaşi, la Mânăstirea Domnească din Curtea de Argeş, una din îndrăzneţele noastre clădiri religioase. Vin străinii de admiră pinacotecile de pe pereţii mânăstirilor bucovinene. N'am aflat la nicio

1) Scrisori către învăţători.

şcoală pe unde am trecut, vreun tablou reproducând una din ele sau din acele uimitoare construcţii gotice în lemn, opera arhitectului-ţăran, despre care specialiştii străini n'au cuvinte îndeajunse de laudă.

La fel e cu frumuseţile naturii. Tablouri din pământuri străine sunt puse înaintea privirii elevilor. Şi nu se poate aduce obiecţiunea că nu avem asemenea tablouri. Din păcate s'au găsit instituţii tehnice româneşti care au tipărit frumoase reproduceri de biserici ca şi figurile oamenilor noştri aleşi. Puţini le ştiu; mai puţie le cumpără. *Eo ipso*, dacă e străin e mai de valoare în sine.

Modelele folosite la practica desemnului sunt luate din arhitectura străină, din ogivele gotice, rosacea dela bisericele străine. Frumoşii bumbi ciopliţi ce împodobesc intrarea dela mânăstirile noastre, neîntrecutele ochiuri, ca nişte dantele din jurul streşinei dela Episcopia din Argeşâ ori turnul ca acoperit de filigrame dela Mânăstirea Dragomirna? Sunt uitate.

Aşa e în şcoală, aşa în casa părinţilor, nu numai a acelora care s'au abătut peste graniţă spre a studia, păstrând în inima lor amintirea vie a lumii în care şi-au petrecut o parte din tinereţe, entusiastă şi uşor influenţabilă.

La bacalaureat aveau obiceiul a pune candidaţilor întrebări asupra celor cetite acasă, celor văzute, etc. Cu rari excepţii, foarte rari, nu era o candidată care să nu spuie cu toată sinceritatea că în casa ei se găseau tot soiul de reviste străine, Marie-Claire şi Illustration înaintea tuturora, dar prea rar unele nu-

mere din revistele româneşti, fie măcar Magazine.

Puţini ştiu că revista Illustration pe vremuri se vindea la noi în cel mai mare număr din întreaga lume. E mărturisirea însăşi a revistei, reclamă pentru ea, bună reprimandă pentru noi.

In toate e aşa. In material didactic, în cărţi, în explicările orale.

Există manual de geografie fizică, în care exemplele sunt luate din ţări străine, ca şi când peştera dela Meziad e mai prejos de cea dela Adelsberg, ori cheile Bicazului, al Caraşului nu merită a fi pomenite. In Muzeul industrial dela München se găseşte expusă la loc de cinste o moară cu titirez din jud. Gorj, ca exemplu de ingeniozitatea ţăranului român, care a aplicat principiul turbinelor, fără ca să fi învăţat la şcoală. Nici în şcoalele noastre, nici în cărţile noastre nu e dată ca exemplu, după cum fie la Fizică, fie la Mecanică, nu se expun în faţa copiilor tablouri uşor de desemnat, reproducând îmbinarea mecanică a construirei piue de bătut sumanale, ori transformarea mişcărilor verticale în cele orizontale, la moara de apă, închipuirea maestrului constructor român, care n'a avut alt învăţător decât pe tatăl său.

Sunt atâtea prilejuri la toate obiectele de a asvârli în sufletul elevilor sămânţa încrederii şi în energia noastră, exemple cu atât mai uşor să deştepte atenţia elevilor cu cât sunt mai rare dar mai bătătoare la ochi.

Până şi de depărtările geografice când se vorbeşte se poate pomeni ceva din energia noastră etnică.

Descriindu-se China ce frumoasă ocazie de naţionalism se prezintă elevilor vorbindu-se de *N. Milescu*, moldovanul cunoscut în arhivele chineze sub numele de *Mi-ko-lai* şi care a stârnit mirarea împăratului chinez care nu-i venea să creadă că unul venit dinspre graniţa Tartariei, poate să discute chestiuni astronomice în latineşte, cu învăţatul şef al iezuiţilor din Peking.

Până şi de Birmania de se vorbeşte, se poate cita un român. Nu a fost Prof. Dr. *M. Ciucă* dela Institutul Cantacuzino însărcinat de Liga Naţiunilor să întemeieze la Singapore un institut pentru cercetarea malariei?

Prof. *Em. Racoviţă* dela Cluj, nu a făcut parte din expediţia la Polul Sud, cu vaporul Belgica?

Am citat mai sus cazul lui *Vuia*. Ce ocazie minunată a profesorului de fizică ori mecanică, ce în mijlocul abstracţiunilor savante expuse, îşi întrerupe lecţia spre a face câteva minute pomenirea de geniul românesc. Inaintea elevilor ar fi ca şi orbitoarea lumină de magneziu la fotografierea în întuneric.

Până şi la religie se poate intona destoinicia judecăţii Românului, amintind că tot *N. Milescu* a fost însărcinat de Ministrul de externe a lui Ludovic al XIV-lea, să tipărească o lucrare despre o controversă religioasă din acel timp, între reprezentanţii bisericei catolice şi protestantă. Sau când e vorba de orientarea în dogma ortodoxă să se insiste asupra faimei Mitropolitului de Kiev *Petru Movilă*, pe care învăţaţi ruşi îl pun alături ca reformator cu *Petru cel Mare*.

Asemenea cazuri intonate cu însufleţire de către profesori la diferite materii, ţes în sufletul de copil primitor, o plasă protectoare împotriva zeificării a tot ce e străin. Işi pune întrebări; mijeşte încrederea în energia poporului său şi a reprezentanţilor lui aleşi. Işi creiază o atmosferă de speranţe optimiste. Nu-şi pleacă fruntea, îngândurat că face parte dintr'un popor care nu ştie altceva decât munca din greu la coarnele plugului, fără perspective de a se înălţa din el creatori, care să se puie la întrecere cu cei străini[1]).

Prinde a-şi da samă de neprielnicia situaţiei noastre geografice. Capătă admiraţie pentru cei din trecut care s'au luptat fel şi chipuri spre a o înfrânge. Se naşte în sufletul său mândria că face parte dintr'un popor cu însuşiri alese dar pe care împrejurările nu i-au permis a le valorifica. Mijeşte în el dorinţa de a munci vârtos, cu chibzuială, spre a înlătura ceaţa lăsată atât amar de vreme asupra mulţimii din care a răsărit. Işi ia drept ideal năzuinţa de a fi şi el folositor la ceva; îşi făureşte un plan concret după care să se conducă în viaţă. Nu trăeşte mereu decepţionat, neîncrezător, cu privirea îndreptată într'una spre alţii, ceeace adesea e apăsător, dureros.

Ajuns făuritor de legi nu se mândreşte cu iluzia că fericeşte poporul său cu împrumuturi uşoare de procurat, ci sângeră să cerceteze nevoile poporului, să le îmblânzască prin măsuri potrivite lui.

1) I. SIMIONESCU: *Oameni aleşi.* Vol. II. *Românii.* Ed. IV. Vucureşti, 1938.

Devine Român înainte de a se crede european. Creiază, nu imitează. Ridică în toate poporul şi ţara sa spre progresul sănătos al unei evoluţii potrivite stărilor sufleteşti şi materiale din propria-i ţară.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

XVI.

TEORIA ŞI PRACTICA

A fost multă vreme şi mai dăinueşte încă o luptă în jurul acestei probleme, nu numai ca discuţiuni, dar şi ca realizări.

La începutul organizării şcoalelor noastre, liceele teoretice erau în preponderenţă faţă de şcolile practice.

Faptul e uşor de lămurit. Era nevoie de profesori, de funcţionari pentru mersul maşinăriei administrative. Se cereau gimnazii şi licee; s'au creat gimnazii şi licee.

Economia ţării se găsea în mânele străinilor. Grecii şi evreii deţineau negustoria; nemţii, numire dată celor din Austria, erau meseriaşii şi industriaşii. Românul era agricultor, păstor. Se credea, se mai crede, că el nu poate avea altă îndeletnicire, decât acea rămasă lui din moşi-strămoşi. Degiaba economistul clarvăzător *Marţian* la mijlocul veacului al XIX-lea, ca şi *Ion Ghica* ceva mai târziu, arătau pericolul ce ameninţa ţara nou creată, dacă se lasă ocupaţiunile economice în mânele străinilor. Şcoalele teoretice erau

în vază. Erau orășănești și orășenii dictau în organizarea statului. Școalele secundare activau mai mult pentru ei. „Participarea copiilor rurali la școalele secundare este de 8 ori mai mică decât a celor din mediul urban în raport cu populațiile respective" (*I. I. Gabres*). Nici chiar în agricultură, deși *Ion Ionescu dela Brad* arăta marea nevoe, nu s'a ascultat glasul celor legați de pământ spre a se crea școli practice pentru îmbunătățirea metodei de lucru, prin organizată specializare.

Lucrurile au dăinuit așa îndelungă vreme. Gimnazii s'au creat și la sate.

Școalele profesionale de toate gradele nu s'au înfiripat decât timid, elementare deodată. Nu li s'a dat dela început chiar prin înființarea lor tardivă, importanța cuvenită.

N'a putut nici *Haret*, demn urmaș al înaintașilor săi în prevedere, să le organizeze cum ar fi dorit. Pentru a devia spiritul exagerat al dominării școalelor teoretice și a infiltra în elevii acestora măcar respectul pentru altă muncă decât cea intelectuală, a încercat să introducă în licee agricultura, pusă alături de dexterități. N'a mers.

S'a căutat mai târziu să se dea școlilor profesionale o importantă aparentă. Li s'a schimbat numirea: din școale de meserii, școale profesionale care le spunea menirea, au devenit licee industriale. Se credea că numirea nouă va servi drept momeală, atrăgând prin titlu, dând iluzia că nu e vorba de mâni bătătorite de ciocan.

Prefacerea numirilor a adus după sine o nouă greşală. S'au teoretizat, s'au intelectualizat. Programele liceelor de băeţi şi fete, a celor comerciale prea puţin se deosebesc în structura lor programatică de cele teoretice.

Ca preşedinte al consiliului permanent am avut o grea luptă la stabilirea programei şcoalelor superioare profesionale. Se ţinea morţiş chiar de conducătoarele lor la extensiunea filosofiei în cursul superior, a ştiinţelor exacte în rest.

Se argumenta în concordanţă cu schimbarea titlului. Maestrele de croitorie, mi se spunea, *trebue* să aibă cunoştinţi filosofice, spre a nu părea inculte, lipsite de intelectualitatea şcoalelor teoretice. Am fost biruit, căci consiliul permanent nu are decât vot consultativ. Şi aşa a rămas.

Mentalitatea greşită a părintelui care socoate că e o degradare dacă fiica lui va fi croitoreasă, îşi găsea sprijin în cei care ţineau în samă mai mult forma decât menirea şcoalelor. Boeria, veche meteahnă a societăţii româneşti, a sugrumat necesitatea realităţii. In vremea aceasta, nemţii continuau să fie industriaşi, evreii negustori. Doar ţiganii cât mai ţineau la vechea lor meserie de fierari ori lingurari.

Şcolile practice continuau să trăiască firave, mai mult de formă. In oraşele din nordul Moldovei, după statistici amănunţit făcute, nu se găsea o croitoreasă româncă, deşi şcoala profesională existase. După o anchetă făcută pe vremuri, e dreptul înainte de 1916, o şcoală profesională ce dura de vreo 10 ani, n'a

dat decât candidate la telegrafie în deosebi, conţopiste administrative, după cum şi azi poţi număra pe degete câţi absolvenţi de şcoli comerciale superioare au apucat drumul practic al negustoriei.

Aspectul s'a mai schimbat puţin în anii din urmă, dar nu în măsura sacrificiului făcut de stat pentru funcţionarea numărului de şcoli practice care funcţionează.

Şi iarăşi nu se poate tăgădui progresul înfăptuit în multe soiuri de şcoli practice, în ce priveşte rezultatele. Expoziţia din urmă arată ce lucruri fine se pot săvârşi şi cât de variate.

Dar şi în această privinţă se poate face constatarea tradiţiei de deprindere spre lucrări desăvârşite, alese şi mai puţin de acele folositoare mulţimii.

Se mai menţinea încă paralelismul între spiritul dominant în cultura generală în liceul teoretic şi între acel al celor practice.

La una din expoziţiile profesionale de dinainte de acest război, un ministru a făcut dreapta observaţie:

„Văd de toate; fine dantele asemenea celor veneţiene, rochii de modă măestrit lucrate; nu prea văd nici împletituri de care au nevoie cei mulţi, nici cum se cârpeşte o haină ruptă, un ciorap destrămat".

Dăinueşte şi la şcolile practice acea boerie a teoreticizării şi a sborului spre desăvârşit, ceeace atinge luxul, care nu mulţumeşte cerinţele multiple în deosebi ale satelor şi ale celor nevoiaşi.

Ca un tablou al acestor tendinţe a fost sala din ex-

poziția recentă, în care Școalele de menaj și-au arătat ce pot pregăti în arta culinară.

O masă lungă, cât sala, era încărcată cu tot soiul de dulciuri măestrite ca înfățișare după preceptele lui *Vatel*. Intr'un colț, ca și Cenușăreasa din poveste pe o măsuță de vreun metru patrat, erau îngrămădite pe lângă o mămăligă cam neagră, mâncările obișnuite ale săteanului, plachie de crap, sarmale, etc.

Pentru mine însemna tendința școalelor practice de a deprinde pe elevi și eleve cu lucrări costisitoare, de-ți luau ochii, îndepărtându-i de nevoile reale și de deprinderea de a folosi ceeace au din belșug ca materie primă. Nu e de ocolit constatarea că sunt localități din țară unde nu se cunoaște pregătirea untului, nici variația bucatelor obișnuite care, orice s'ar spune, aduce mulțumirea în familie.

Trebue de recunoscut că în ultimii ani s'a intensificat îndreptarea școalelor practice către satisfacerea nevoilor celor mai urgente, mai răspândite, și, mai ales spre aducerea lor la adevăratul rol în economia generală a țării.

Tipică bunăoară este desvoltarea dată școalelor de gospodărie rurală, cu cunoștinți teoretice mărginite la îndrumări generale pentru o viață mai omenească, dar cu îndeletnicirea practică trebuitoare unei gospodine de sat. Cursurile temporare și ambulante pe lângă unele din aceste școli, au întețit în largă măsură interesul gospodinelor sătești către o economie casnică mai chibzuită și mai metodică.

La fel s'a organizat mai sistematic, la celelalte cate-

gorii de şcoli, readucerea la adevărata practică spre a curma cu sistemul pregătirii elevilor numai spre funcţionarism agricol, industrial ori comercial.

S'a păşit pe calea realizărilor practice, care pot da şcoalelor respective adevărata lor menire, trezind interesul şi al românilor pentru îndeletniciri, de care ei erau îndepărtaţi nu prin lipsa unor însuşiri înăscute, ci prin neglijenţa urmată în decursul vremurilor.

S'a căutat să se înlăture şi unul din argumentele îndreptăţite în bună parte, că Românii nu sunt înclinaţi spre a fi nici negustori, nici meseriaşi, că absolventele şcoalelor profesionale nu se scoboară a fi croitorese, etc.

Oarecare adevăr este în această observaţie; boieria confundată cu indolenţa, rezultat al valurilor istorice de pe vremea turcească, a slăbit iniţiativa şi curajul de a înfrunta nesiguranţa, îndreptând spre comoda funcţiune de lefegiu.

Era o cauză poate mai decisivă. Chiar absolvenţii care s'ar fi încumetat spre o iniţiativă de mişcare proprie, individual, nu aveau cu ce începe o întreprindere cât de mică. Sărăcia şcoalelor, lipsa unor încurajări bancare şi de stat, îi făceau să tot amâne iniţiativa particulară până ce avântul se stânge complect.

„Casa învăţământului industrial" înfiinţată în 1936, din lipsa fondurilor nu şi-a putut atinge scopul pentru care a fost creată. Dela 1942, i s'a schimbat numirea în „Casa învăţământului profesional", dar i s'a asigurat şi funcţionarea. In doi ani, dela 1941—43 a ajuns să creieze 26 întreprinderi cu absolvenţii şcoa-

lelor profesionale, tinzând într'una la mărirea lor. E puţin, dar un început îmbucurător, căci serveşte drept îndemn iniţiativei particulare.

Evoluţia învăţământului practic la noi e interesantă din multe puncte de vedere. Arată cât de încet ne putem scutura de un obiceiu înrădăcinat şi cât de puţin punem în concordanţă sistemul educativ în legătură cu toate nevoile reale ale ţării. Cumpăna între cele două sisteme de şcoli teoretice şi practice încă nu este cea normală. Dacă a fost o vreme când cele dintâi aveau un rost în organizarea statului, timpurile actuale, dar mai ales cele care se vestesc, îndreaptă tot mai mult gândul şi privirea către o asigurare individuală prin munca productivă, care să fie în directă legătură cu puterea personală, în lupta pentru asigurarea traiului.

Asemenea prevestire neîndoelnică a vremurilor ce mijesc, împinge spre nevoia de a da Românilor posibilitatea să trăiască prin munca proprie şi a întrebuinţa bogatele rezerve de material prim în mare parte nefolosit. Ridicarea satelor nu numai pe terenul economic depinde în mare parte de întinderea şi organizarea potrivită a multor categorii de şcoli practice, a căror importanţă devin cel puţin egală cu a celor teoretice.

După un studiu documentat al D-lui *I. I. Gabrea*, pentru 15 ani (între 1921—1936) desechilibrul între şcolile teoretice şi cele practice este surprinzător. Cele dintâi cuprindeau 3/4 din întreaga populaţie şcolară. Raportul este complet răsturnat din ceeace se constată în ţările ajunse la un echilibru şcolar. Nu nu-

mai în Belgia, Olanda, Ungaria, dar şi în Bulgaria ori vechiul stat al Cehoslovaciei, dimpotrivă şcoalele practice cuprindeau 73—82% din populaţie şcolară: numai restul revenea şcoalelor teoretice.

Analiza mai amănunţită între categoriile rural şi urban dă cifre în adevăr îngrijitoare, dacă lucrurile nu se schimbă. Din mediul rural numai 0.2% urmează şcoalele profesionale, 0.5% cele comerciale, 0.6% de meserii şi 0.2% la şcoalele de agricultură într'o ţară în care agricultura este ocupaţia celor 80% care constituie mediul rural.

Cifrele aceste sunt grăitoare. Ele lămuresc chiar pletora zisă intelectuală a cărei lipsă de ocupaţie productivă poate da naştere la stări sociale morbide.

Iată de ce e nevoie de o atenţie deosebită ce trebue dată atât numărului de şcoli practice, cât mai ales la alcătuirea structurii lor intime, pentruca nu cumva prin tendinţa de teoretizare prea mare să li se schimbe menirea.

Mai ales în condiţiunile de azi, când îndeletnicirile practice fiind oprite pentru o anumită categorie din populaţia ţării, să nu ne trezim că nu avem cu cine o înlocui din elementul băştinaş, îndreptaţi să devină funcţionari de bancă şi nu comercianţi, salariaţi şi nu întreprinzători meseriaşi, spre a-şi pune în valoare energia proprie productivă.

Prin aceasta se dovedeşte cât de importantă e chibzuiala organizaţiei şcolare în stat şi la ce dezastre poate duce neadoptarea lor integrală ca număr, ca variaţie, la necesităţile reale ale unei vieţi echilibrate în stat.

BIBLIOTECA UNIVERSITATII

CUPRINSUL

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINSUL

		Pag.
I.	Cultura generală (Drept introducere).	5
II.	Cultura națională în școalele secundare.	12
III.	Programele.	19
IV.	Spiritul programelor.	27
V.	Profesorii.	38
VI.	Părinții.	49
VII.	Bacalaureatul.	56
VIII.	Vacanța copiilor.	68
IX.	Cărțile didactice.	76
X.	Dexteritățile.	84
XI.	Premiile.	88
XII.	Bibliotecile.	93
XIII.	Excursiile.	103
XIV.	Activitatea extrașcolară a profesorului secundar.	110
XV.	Instrăinarea sufletească.	123
XVI.	Teorie și practică.	131

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Apărută în
EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ
în luna Februarie 1944
Tiparul „Cartea de Aur" S. A. R.
București, Lucaci 35, R. C. 339/935.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1985

DE ACELAȘ AUTOR

EDITURA

CARTEA ROMÂNEASCĂ

OAMENI ALEȘI - I. STRĂINII ED. VIII. 1942
„ „ II. ROMÂNII ED. V. 1942
TINERE, CUNOAȘTE-ȚI ȚARA ED. II.
TINERE, CUNOAȘTE-ȚI NEAMUL ED. II.
TINERE, CUNOAȘTE-ȚI ARBORII ED. II.

PITORESCUL ROMÂNIEI

I. ÎNTRE DUNĂRE ȘI MARE ED. V.
II. ÎN LUNGUL GRANIȚEI ED. II.
III. PE DRUMUL APELOR MARI ED. II.
IV. PRIN MUNȚII NOȘTRII ED. II.
V. PRINTRE DEALURI ȘI PRIN CÂMPII.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

17 MART. 1945

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

SUN YAT-SEN UNIVERSITY CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY